

48 MOMENTS DE LA HISTÒRIA DE DÉNIA

Obres de Miguel Mairena

Exposició “48 moments de la història de Dénia”

Obres de Miguel Mairena

De l'1 al 24 de febrer de 2024

Casa de la cultura.

Dénia

Trobar el meu lloc en el món va crear la necessitat de conèixer la història de Dénia.

La lectura de llibres i articles, em va impulsar a expressar artísticament alguns moments del nostre passat. Sense tots els autors llegits, esta exposició hauria sigut impossible. La meua gratitud a tots ells.

No he pretés desenvolupar la història de Dénia. És merament una presentació de 48 moments d'esta. Des del seu inici amb el sorgiment del meu volgut Montgó, fins a la guerra civil de 1936. Però com a activitat artística, també pretén col·laborar a conèixer i potenciar la nostra identitat personal; com a societat i com a "poble".

Quadres, sempre referenciats a fets ocorreguts a Dénia. Creats en diferents tècniques. Acompanyats amb un breu text il·lustrador d'este. Basat en opinions dels autors llegits.

La història ajuda a conèixer el passat, per a entendre el present. I hauria de servir per a crear un millor futur i mantindre la nostra identitat.

La història hauria de fer-nos pensar. És per això que al final del text plantege una pregunta. Podrien haver sigut unes altres.

A l'espectador que veja l'exposició, li encoratge al fet que busque respostes. També, a aquelles que se li pogueren presentar.

Amb totes les dificultats que sempre suposa, transmetem coneixement i cultura, com a necessitat per a un futur millor de la nostra estimada gent de Dénia. A això, hui, humilment, vull col·laborar.

Miguel Mairena

Encontrar mi lugar en el mundo creó la necesidad de conocer la historia de Dénia.

La lectura de libros y artículos, me impulsó a expresar artísticamente algunos momentos de nuestro pasado. Sin todos los autores leídos, esta exposición habría sido imposible. Mi gratitud a todos ellos.

No he pretendido desarrollar la historia de Denia. Es meramente una presentación de 48 momentos de la misma. Desde su inicio con el surgimiento de mi querido Montgó, hasta la guerra civil de 1936. Pero como actividad artística, también pretende colaborar a conocer y potenciar nuestra identidad personal; como sociedad y como "pueblo".

Cuadros, siempre referenciados a hechos ocurridos en Denia. Creados en diferentes técnicas. Acompañados con un breve texto ilustrador del mismo. Basado en opiniones de los autores leídos.

La historia ayuda a conocer el pasado, para entender el presente. Y debería servir para crear un mejor futuro y mantener nuestra identidad.

La historia debería hacernos pensar. Es por ello que al final del texto planteo una pregunta. Podrían haber sido otras.

Al espectador que vea la exposición, le aliento a que busque respuestas. También, a aquellas que se le pudiesen presentar.

Con todas las dificultades que siempre supone, transmitamos conocimiento y cultura, como necesidad para un futuro mejor de nuestra estimada gente de Denia. A esto, hoy, humildemente, quiero colaborar.

Miguel Mairena

500 MILIONS D'ANYS ENRERE

Tècnica seca sobre paper

Es diu: La Terra té 4.500 milions d'anys.

Fa 500 milions es va produir la gran eclosió de vida.

Fa 400 milions la Terra era totalment verda.

Fa 300 milions van haver grans glaciacions.

Fa 200 milions només hi havia un continent, PANGEA. Fa 50 milions no hi havia gel.

A la Terra li queden altres 4.500 milions d'anys d'existència.

Molt de temps.

SOM ELS HUMANS ELS QUI ACURTAREM AQUEST TEMPS?

Se dice: La tierra tiene 4500 millones de años.

Hace 500 millones se produjo la gran explosión de vida. Hace 400 millones la tierra era totalmente verde.

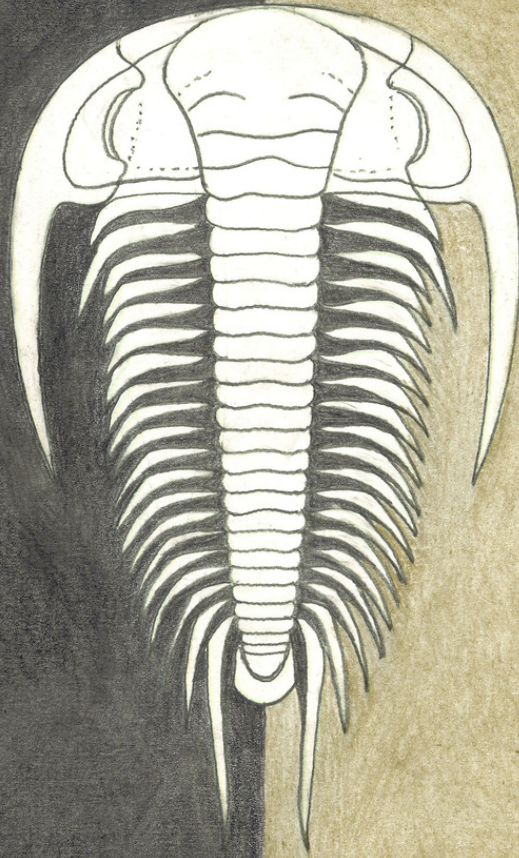
Hace 300 millones años hubo grandes glaciaciones.

Hace 200 millones solo había un continente, PANGEA. Hace 50 millones no había hielo.

A la tierra le quedan otros 4500 millones de años de existencia.

Mucho tiempo.

¿SOMOS LOS HUMANOS QUIENES VAMOS A ACORTAR ESE TIEMPO?

aer
aqua
ignis
ferro

L'INICI

Tècnica seca sobre paper

Es diu: El Montgó sorgeix en l'anomenat "Plegament Alpí," pel xoc de les plaques tectòniques, en el límit temporal de fa 40 a 20 milions d'anys.

Es crea molt a poc a poc, sense intervenció de l'home.

Els humans, en un molt curt espai de temps, només 130 anys, estem produint un "Canvi Climàtic".

Les conseqüències i les alarmes es disparen cada vegada amb més intensitat.

Únicament persones malicioses o mancades d'informació, poden negar-ho.

TU QUÈ PENSES? TU QUÈ FAS?

Se dice: El Montgó surge en el llamado "Plegamiento Alpino," por el choque de las placas tectónicas, en el límite temporal de hace 40 a 20 millones de años.

Se crea muy despacio, sin intervención del hombre.

Los humanos, en un muy corto espacio de tiempo, solo 130 años, estamos produciendo un "Cambio Climático".

Las consecuencias y las alarmas, se disparan cada vez con más intensidad.

Únicamente personas maliciosas o carentes de información, pueden negarlo.

¿TU QUE PIENSAS? ¿TU QUE HACES?

LA ROCA DEFENSIVA

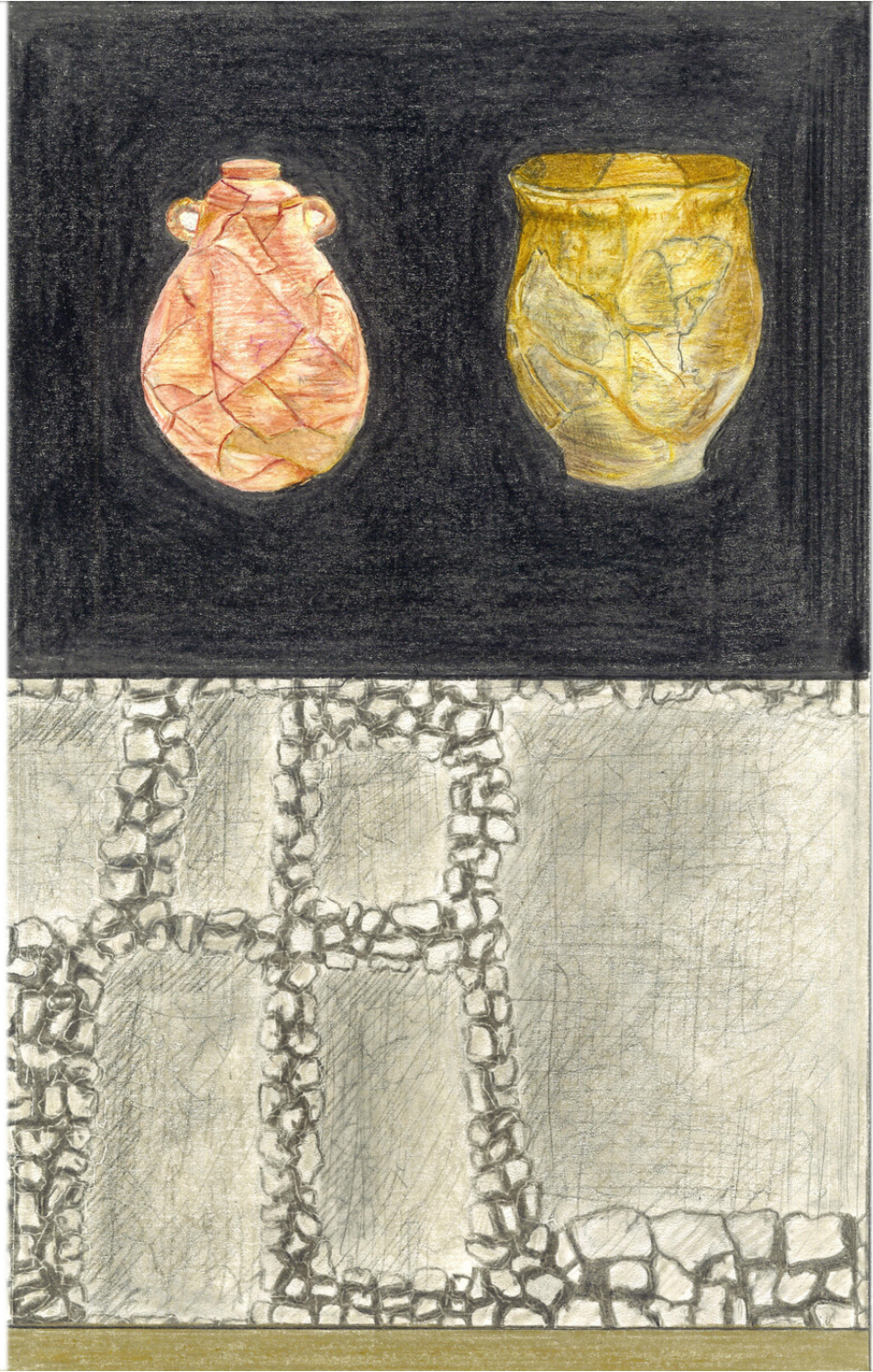
Tècnica seca sobre paper

Es diu: Benimaquia; muralles, torres, bastions, parapets, talussos abruptes i una estructura desenvolupada a partir d'un carrer central. Investigacions de 1989 i altres posteriors, certifiquen l'ocupació Ibèrica arcaica i, la presència fenícia. La introducció de la viticultura i la producció de vi en almàsseres. La profusió de ceràmiques a torn i a mà, així com d'àmfores de diferents procedències. Benimaquia estava en les xarxes comercials del Mediterrani.

INICI DEL COMERÇ AL MEDITERRANI?

Se dice: Benimaquía; murallas, torres, bastiones, parapetos, taludes abruptos y una estructura desarrollada a partir de una calle central. Investigaciones de 1989 y otras posteriores, certifican la ocupación Ibérica arcaica y, la presencia fenicia. La introducción de la viticultura y la producción de vino en lagares. La profusión de cerámicas a torno y a mano, así como de ánforas de diferentes procedencias. Benimaquía estaba en las redes comerciales del Mediterráneo.

¿INICIO DEL COMERCIO EN EL MEDITERRÁNEO?

HI VAN ESTAR O HI VAN PASSAR

Tècnica seca sobre paper

Es diu: No hi ha evidències arqueològiques per a afirmar que, en el que hui és Dénia, hi haguera una colònia grega (“Hemeroskopeion”). Als Focous els va caracteritzar una secular bel·ligerància. Pel seu caràcter mercader, pirata i mariner, van mantindre importants rutes mercantils al llarg del Mediterrani. Van arribar a les costes peninsulars. No sembla que implantaren una colònia, però podria ser que establiren una “factoria”. En qualsevol cas, van estar i van introduir la viticultura i la producció de vi.

PERSEVERANÇA EN INVESTIGAR?

Se dice: No hay evidencias arqueológicas para afirmar que, en lo que hoy es Denia, hubiese una colonia griega (“Hemeroskopeion”). A los Foccos les caracterizó una secular beligerancia. Por su carácter mercader, pirata y marinero, mantuvieron importantes rutas mercantiles a lo largo del mediterráneo. Llegaron a las costas peninsulares. No parece que implantaran una colonia, pero podría ser que establecieran una “Factoría”. En cualquier caso, estuvieron e introdujeron la viticultura y la producción de vino.

¿PERSEVERANCIA AL INVESTIGAR?

EL ROMÀ QUE VA TRIAR DÉNIA

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Els romans, 218 aC a inicis del Segle V.

A Dénia destaca la figura de "Quint Sertori", nascut el 123 aC. Fugit de Roma i, perseguit per aquesta, la desafia amb èxit des d'Hispania, aplicant la guerra de guerrilles en la qual és expert. Es guanya l'estima de la població de Dénia. Construeix l'estació naval, cau de la seua flota. Controla la costa. Després de dominar part important d'Hispania, arriba la decadència. Després de la batalla amb Pompeu, es replega a Dénia. En la conjura d'una festa és assassinat el 72 a.C.

EL PODER CREA ENEMICS?

Se dice: Los romanos, 218 a. C. a inicios del Siglo V.

En Denia destaca la figura de "Quinto Sertorio", nacido en el 123 a.C. Huido de Roma y, perseguido por la misma, la desafía con éxito desde Hispania, aplicando la guerra de guerrillas en la que es experto. Se granjea el aprecio de la población de Denia. Construye la estación naval, guarida de su flota. Controla la costa. Después de dominar parte importante de Hispania, llega la decadencia. Tras la batalla con Pompeyo, se repliega a Denia. En la conjura de una fiesta es asesinado en 73 a.C.

¿EL PODER CREA ENEMIGOS?

VERITAS
LIBERTAS... AEQ
LIBERTAS CLEMENTIA
BENIGNITAS DIGNITAS
PAX NOBILITAS PRUDENTIA
LIBERTAS GRAVITAS CONCORDIA JUSTI
NOBILITAS PAX SECURITAS... SPES
LIBERTAS CLEMENTIAS DIGNITAS HUMA
LIBERTAS VIRITAS COMITAS FIRMIT
LIBERTAS LIBERALITAS CLEMENTIA CONST
PAX V... PRUDENT
GRAVITAS CONCORDIA

DÉNIA I LES DEESSES

Tècnica seca sobre paper

Es diu: A Dénia li ve el nom de la ciutat romana Dianium. A la vegada aquesta de Diana, la deessa romana de la caça, la naturalesa i la lluna. Filla de Zeus i germana d'Apol·lo. La controvertida existència del temple de Diana i la seua pretesa gran escultura, un mite o una invenció de fonts antigues, sense evidències arqueològiques.

El cap de Pallas Atenea, deessa de la guerra, les arts i la saviesa, nascuda del front de Zeus, va ser trobat en l'Hort de Morand, en el fòrum romà de la ciutat.

DIFÍCIL ACONSEGUIR LA VERITAT HISTÒRICA?

Se dice: A Denia le viene el nombre de la ciudad romana Dianium. A su vez ésta de Diana, la diosa romana de la caza, la naturaleza y la luna. Hija de Zeus y hermana de Apolo. La controvertida existencia del templo de Diana y su pretendida gran escultura, un mito o una invención de fuentes antiguas, sin evidencias arqueológicas.

La cabeza de Pallas Atenea, diosa de la guerra, las artes y la sabiduría, nacida de la frente de Zeus, fue encontrada en el huerto de Morand, en el fórum romano de la ciudad.

¿DIFÍCIL LLEGAR A LA VERDAD HISTÓRICA?

BALSAMARI D'ENCENS

Tècnica seca sobre paper

Es diu: El balsamari, trobat a Dénia, representa al déu Mercuri, missatger de Zeus. Fos en bronze i possiblement vitrificat. El seu ús, cremar grans d'encens o unguent en banys o palestres, a vegades com lacrimatori. Un element arqueològic d'aquesta tipologia difícil de trobar.

Els romans van portar: Una nova cultura i costums, idioma (llatí popular), educació, dret, la república. Les preteses virtuts: Libertas, Auctoritas, Clementias, Dignitas, Humanitas, Prudentia, Veritas, Salubritas, Pietas, Iustitia, Pax...

LES HEM INTERIORITZADES?

Se dice: El balsamario, encontrado en Denia, representa al dios Mercurio, mensajero de Zeus. Fundido en bronce y posiblemente vitrificado. Su uso, quemar granos de incienso o unguento en baños o palestras, a veces como lacrimatorio. Un elemento arqueológico difícil de encontrar.

Los romanos trajeron: Una nueva cultura y costumbres, idioma (latín popular), educación, derecho, la república. Las pretendidas virtudes: Libertas, Auctoritas, Clementias, Dignitas, Humanitas, Prudentia, Veritas, Salubritas, Pietas, Comitas, Iustitia, Pax...

¿LAS HEMOS INTERIORIZADO?

VI, OLI, DEFRUCTUM, SALSES DE PEIX

Tècnica seca sobre paper

Es diu que l'ocupació romana desenvolupa a Dènia: La tríada agrícola (vinya, olivera i cereals). La pesca. La indústria conservera (saladures, garum, muria, hallec, aerogarum...). El vi i licors (defructum). La terrisseria (vila romana de l'almadrava, amb fabricació de teules i àmfores). L'urbanisme (el nucli urbà i el fòrum romà, les viles romanes del camp de Dianium). Les infraestructures (ramal de la via Augusta). El comerç tant d'importació com d'exportació.

Desenvolupen i diversifiquen l'economia.

IMPORTA LA DIVERSIFICACIÓ EN L'ESTRUCTURA ECONÒMICA?

Se dice que la ocupación romana desarrolla en Denia: La tríada agrícola (vid, olivo y cereales). La pesca. La industria conservera (salazones, garum, muria, hallec, aerogarum...). El vino y licores (defructum). La alfarería (villa romana de la almadraba, con fabricación de tejas y ánforas). El urbanismo (el núcleo urbano y el foro romano, las villas romanas del campo de Dianium). Las infraestructuras (ramal de la vía augusta). El comercio tanto de importación como de exportación.

Desarrollan y diversifican la economía.

¿IMPORTA LA DIVERSIFICACIÓN EN LA ESTRUCTURA ECONÓMICA?

EL TRÀNSIT DE LA DAMA PALEOCRISTIANA

Tècnica seca sobre paper

Diuen les cròniques: És un “lauda, sepulcral, mosaic” paleocristià de la baixa romanitat, d’una deniera cristiana del segle V, de nom Severina. Els laudes són provinents del nord d’Àfrica i desenvolupats en el Mediterrani occidental. Trobats tan sols dos d’aquest tipus, amb manca de sanefes i no organització de requadres.

Els romans van ser politeistes i repressors d’algunes religions. No obstant això, i només per interès, adopten el cristianisme en el segle IV com a estratègia per a reunificar l’imperi.

NO IMPORTA EL COLOR DEL GAT?

Se dice: Un “lauda, sepulcral, mosaico” paleocristiano de la baja romaneidad, de una Dianense cristiana del siglo V, de nombre Severina. Los laudas son provenientes del norte de África y desarrollados en el mediterráneo occidental. Encontrados tan sólo dos de este tipo, con carencia de cenefas y no organización de recuadros.

Los romanos fueron politeístas y represores de algunas religiones. Sin embargo y, sólo por interés, adoptan el cristianismo en el siglo IV como estrategia para reunificar el imperio.

¿NO IMPORTA EL COLOR DEL GATO?

MURS DESITJATS, INEXPUGNABLES

Tècnica seca sobre paper

Es diu: Els àrabs a Hispània, Segle VIII al Segle XV. Dénia conquistada per Tarik en 713. Va ser desitjada pel seu enclavament, la seua posició estratègica i el seu port. La fortificació del castell és d'origen musulmà, segle XI. Doble recinte concèntric. En l'inferior l'Al-bacar, per a bestiar. En el superior l'Alcazaba (palau àrab). Al Andalus: Califats, Taifes i el desmembrament final. Els àrabs lluiten entre si. Mossàrabs, Muladies, Almoràvits, Almohades, Benimerins. Finalment, contra els cristians. S'expulsa als àrabs de Dénia en 1492.

ES JUSTIFICA ALGUNA CONQUESTA?

Se dice: Los árabes en Hispania, Siglo VIII al Siglo XV. Denia conquistada por Tarik en 713. Fue deseada por su enclave, su posición estratégica y su puerto. La fortificación del castillo es de origen musulmán, siglo XI. Doble recinto concéntrico. En el inferior el Al-bacar, para ganado. En el superior la Alcazaba (palacio árabe). Al Andalus: Califatos, Taifas y el desmembramiento final. Los árabes luchan entre sí. Mozárabes, Muladíes, Almorávides, Almohades, Benimerines. Finalmente, contra los cristianos. Se expulsa a los árabes de Denia en 1492.

¿SE JUSTIFICA ALGUNA CONQUISTA?

MUYAHID. MOLT VAN DEIXAR

Tècnica seca sobre paper

Es diu: Primera taifa del segle XI. Muya hid, el conqueridor i corsari, sobri i delirant. Projecta Daniya cap al Mediterrani. Desenvolupa les infraestructures defensives, la base naval, les drassanes, la flota, l'agricultura, i el comerç amb el sud i illes del Mediterrani. Muya hid protegeix literats, ulemes, cronistes, lexicògrafs, filòsofs, astrònoms, filòlegs, gramàtics i metges. No tant a poetes, excepte la prosa de cancelleria. Ell i el seu fill Ali Ibn, impulsen la cultura, la ciència i el benestar social.

CAL RECONÉIXER MÈRITS ALS INVASORS?

Se dice: Primera taifa del siglo XI. Muya hid, el conquistador y corsario, sobrio y delirante. Proyecta Daniya hacia el mediterráneo. Desarrolla las infraestructuras defensivas, la base naval, las atarazanas, la flota, la agricultura, y el comercio con el sur e islas del mediterráneo. Muya hid protege a literatos, ulemas, cronistas, lexicógrafos, filósofos, astrónomos, filólogos, gramáticos y médicos. No tanto a poetas, salvo la prosa de cancellería. Él y su hijo Ali Ibn, impulsan la cultura, la ciencia y el bienestar social.

¿HAY QUE RECONOCER MÉRITOS A LOS INVASORES?

L'ATAIFOR I EL BOLIG

Tècnica seca sobre paper

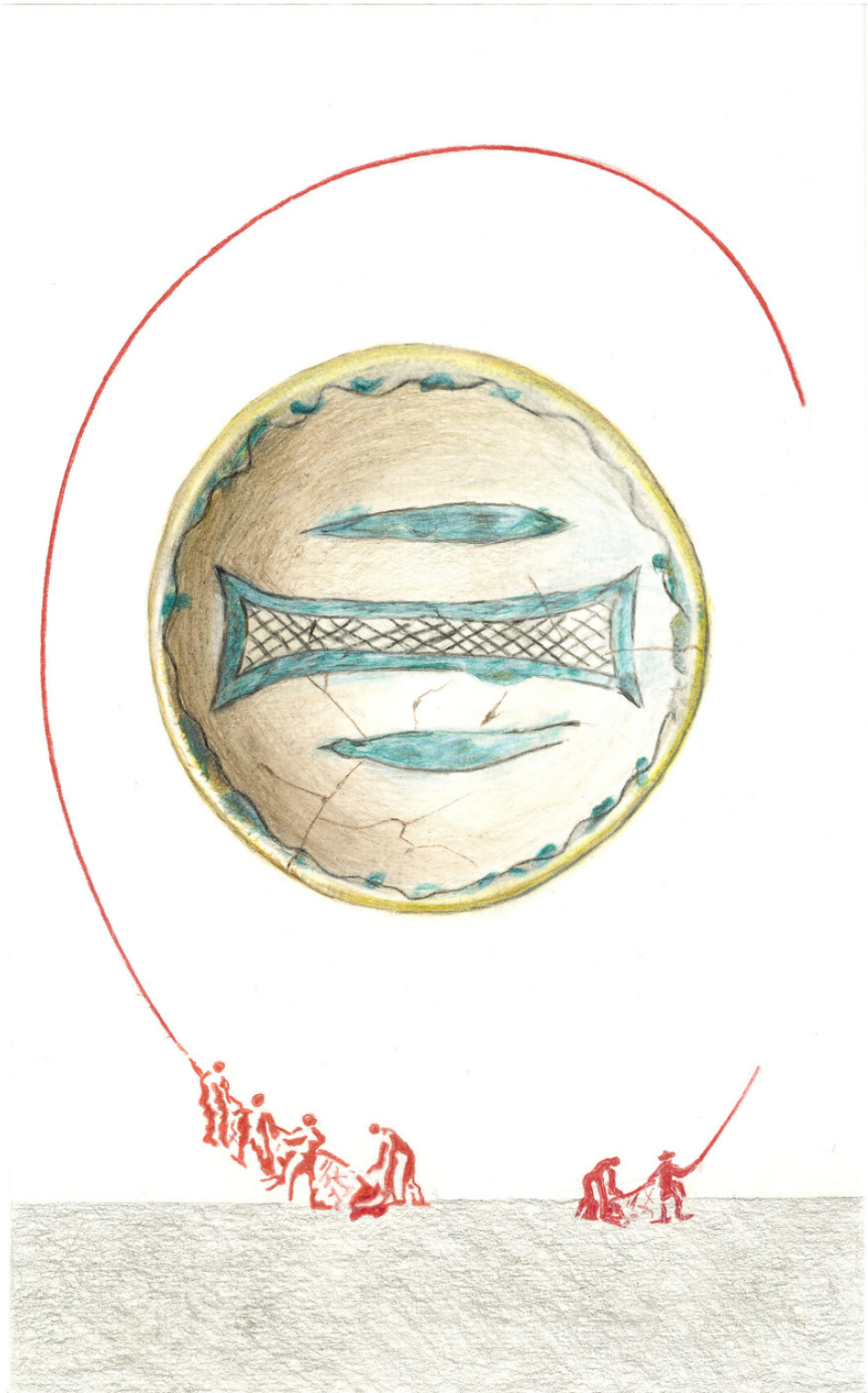
Es diu: La ceràmica de tradició califal de Daniya; ataifors, aiguamans, fioles... L'ataifor, verd i manganés sobre fons blanc. Plat profund, no per a ús individual sinó col·lectiu. El "bolig", un art de pesca d'origen romà que continuen els àrabs. La tonyina, el peix més preat. Per als berbers "la xarxa i el peix", un símbol protector. També representen la fertilitat. L'alimentació àrab: peixos, olis, vins, carns, pa de blat i altres cereals (trobat en grans forns); panses, figues fresques i seques, dolços... Diversificació d'una alimentació sana.

DIETA MEDITERRÀNIA. LA PRESERVEM?

Se dice: La cerámica de tradición califal de Daniya; ataifores, jofainas, redomas... El ataifor, verde y manganeso sobre fondo blanco. Plato hondo, no para uso individual sino colectivo. El "bolig", un arte de pesca de origen romano que continúan los árabes. El atún, el pez máspreciado. Para los bereberes "la red y el pez," un símbolo protector. También representan la fertilidad.

La alimentación árabe. Pescados, aceites, vino, carnes, pan de trigo y otros cereales (encontrados en grandes hornos); pasas, higos frescos y secos, dulces... Diversificación de una sana la alimentación.

¿DIETA MEDITERRÁNEA. LA PRESERVAMOS?

JA JUGAVEN A CAVALLS I NINES

Tècnica seca sobre paper

Es diu: Gràcies a l'arqueologia sabem la manera de vida, costums i coneixements dels àrabs en l'ocupació de Dénia. Comença la tradició joguetera en les terrisseries musulmanes del segle XI. Daniya ja era un important centre de producció. En les excavacions de la medina apareix el cavallet de ceràmica vidrada, el joguet més típic. Amb rodes o balancins. A vegades amb genet. Se sap que també produïen amb altres animals. Alguns d'aquests amb xiulet. També per a xiquetes, com la figureta de terrisseria, útils de cuina i vaixelles infantils.

CAL REVISAR COM JUGUEN ELS XIQUETS?

Se dice: Gracias a la arqueología sabemos del modo de vida, costumbres y saberes de los árabes en la ocupación de Denia. Comienza la tradición juguetera en los alfares musulmanes del siglo XI. Daniya ya era un importante centro de producción. En las excavaciones de la medina aparece el caballito de cerámica vidriada, el juguete más típico. Con ruedas o balancines. A veces con jinete. Se sabe que también producían con otros animales. Algunos de estos con silbato. También para niñas, como la figurita de alfarería, útiles de cocina y vajillas infantiles.

¿HAY QUE REVISAR COMO JUEGAN LOS NIÑOS?

FINS I TOT ENCARA RESISTEIXEN

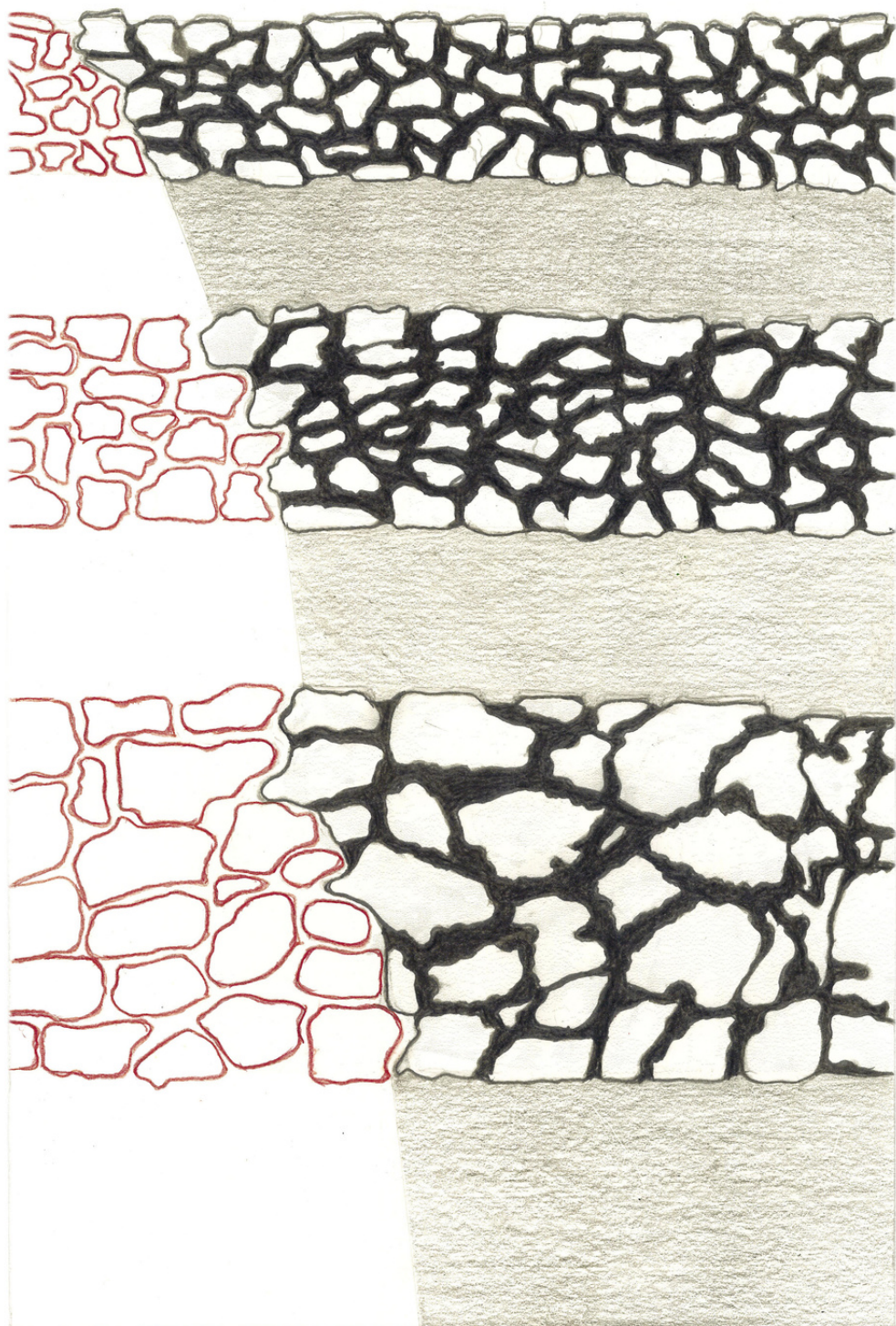
Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Els bancals de pedra i argila. Iniciats en l'ocupació musulmana, desenvolupats com a bancals de pedra seca per famílies mallorquines després de l'expulsió dels moriscos i, potenciats en els segles XVIII i XIX. Són els domesticadors de l'orografia de la Marina, per a usos agrícoles. Contenedors d'oliveres, vinyes, ametlers, garroferes, cireres i perellons. Territori de l'escaldà i el batre. Reconeguts per la FAO com patrimoni agrícola mundial. Herència cultural i de biodiversitat.

SALVAREM AQUEST PATRIMONI?

Se dice: Los bancales de piedra y arcilla. Iniciados en la ocupación musulmana, desarrollados como bancales de piedra seca por familias mallorquinas tras la expulsión de los moriscos y, potenciados en los siglos XVIII y XIX. Son los domesticadores de la orografía de la Marina, para usos agrícolas. Contenedores de olivos, viñas, almendros, algarrobos, cerezas y perellons. Territorio de la "escaldà" y el "batre". Reconocidos por la FAO como patrimonio agrícola mundial. Herencia cultural y de biodiversidad.

¿SALVAREMOS ESTE PATRIMONIO ?

MITES DE JAUME I

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Jaume I. Nascut a Montpeller el 1208. Fill de Pere II d'Aragó i Maria de Montpeller. Prolífic en esposes i fills. Va conquerir per a la corona d'Aragó, les Illes Balears i València. Rendeix Dénia, la pobla amb cristians i li concedeix privilegis. Pot ser que la visitara. Els àrabs parteixen a altres llocs de la comarca.

Pare dels nostres senyals d'identitat. Crea un cos legislatiu i modèliques institucions pròpies de govern. Dret foral. Llibre dels Furs. Llibre del Repartiment (Donationum regni Valentie). Consolat de Mar (Ius mercatorum). Mor el 1276.

QUANT LI DEVEM?

Se dice: Jaume I. Nacido en Montpellier 1208. Hijo de Pedro II de Aragón y María de Montpellier. Prolífico en esposas e hijos. Conquistó para la corona de Aragón, las Islas Baleares y Valencia. Rinde Denia, la puebla con cristianos y, le concede privilegios. Puede que la visitara. Los árabes parten a otros lugares de la comarca.

Padre de nuestras señas de identidad. Crea un cuerpo legislativo y modélicas instituciones propias de gobierno. Derecho foral. Llibre dels Furs. Llibre del Repartiment (Donationum regni Valentie). Consolat de Mar (Ius mercatorum). Fallece en 1276.

¿CUÁNTO LE DEBEMOS?

ENGANYANT L'ENEMIC

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Jaume I encarrega a Pere Eximen d'en Carròs la conquesta de Dénia. Pren el castell del Rebollet el 1239. Se li concedeix el senyoriu del mateix nom. Assetja l'inaccessible castell de Dénia. S'asseu i construeix una fortificació en la muntanyeta, ara de Sant Nicolàs. Castell de l'Olimbroi. Continuats combats i assalts. Davant la dificultat de la conquesta, un estratagema enganya el wali de Dénia Muhamad-ben-Sobaye. Dénia és saquejada. Els últims resistents al castell es rendeixen. Dénia conquistada el maig de 1244.

ÉS DIFÍCIL ACONSEGUIR LA VERITAT HISTÒRICA?

Se dice: Jaime I encarga a Pedro Eximen Carroz la conquista de Denia. Toma el castillo del Rebollet en 1239. Se le concede el Señorío del mismo nombre. Sitia el inaccesible castillo de Denia. Se asienta y construye una fortificación en un montecillo, ahora de San Nicolás. Castillo del Olimbroy. Continuados combates y asaltos. Ante la dificultad de la conquista, una estratagema engaña al wali de Denia Muhamad-ben-Sobaye. Denia es saqueada. Los últimos resistentes en el castillo se rinden. Denia conquistada en mayo de 1244.

¿DIFÍCIL ALCANZAR LA VERDAD HISTÓRICA?

LA CONTRIBUCIÓ DELS INFANTS

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Jaume II dona el regne al seu fill Alfons IV i el Senyoriu de Dénia a Pere IV. El 1356 és nomenat Alfons el Vell, com a primer comte de Dénia. El comtat ocupa gran part de la Marina. Acarnissades guerres entre Aragó i Castella amb participació d'Infantes. L'any 1364 Dénia, en gran part, està en poder dels castellans.

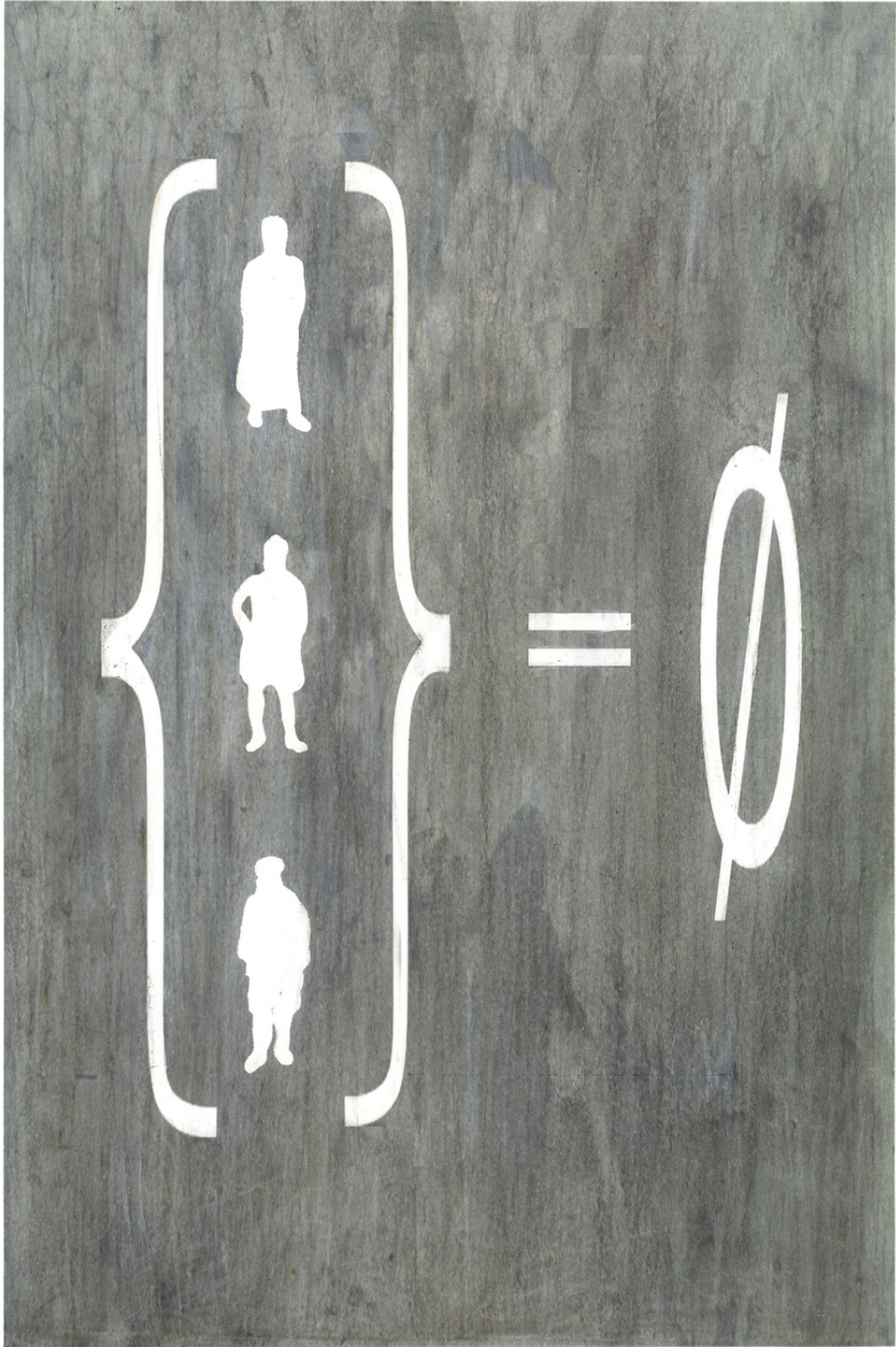
A resulta de les guerres, greus efectes demogràfics i econòmics. Persecució i esclavitud d'habitants musulmans. Molt de temps i poques referències d'accions rellevants per a la ciutat i els seus ciutadans.

QUÈ EXIGIR AL PODER DAVANT LA HISTÒRIA?

Se dice: Jaime II dona el reino a su hijo Alfonso IV y el Señorío de Denia a Pedro IV. En 1356 es nombrado Alfonso el Viejo, como primer conde de Denia. El condado ocupa gran parte de la Marina. Encarnizadas guerras entre Aragón y Castilla con participación de Infantes. En 1364 Denia, en gran parte, está en poder de los castellanos.

A resulta de las guerras, graves efectos demográficos y económicos. Persecución y esclavitud de habitantes musulmanes. Mucho tiempo y pocas referencias de acciones relevantes para la ciudad y sus ciudadanos.

¿QUÉ EXIGIR AL PODER ANTE LA HISTORIA?

TORRES I ERMITES

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Segle XV, un cert despertar de Dénia. Diego Gómez de Sandoval y Rojas, rep el "Comtat Real", que inclou Dénia. En 1484 és nomenat primer Marqués de Dénia. Inici de la saga Sandoval, que arribarà fins al segle XVI.

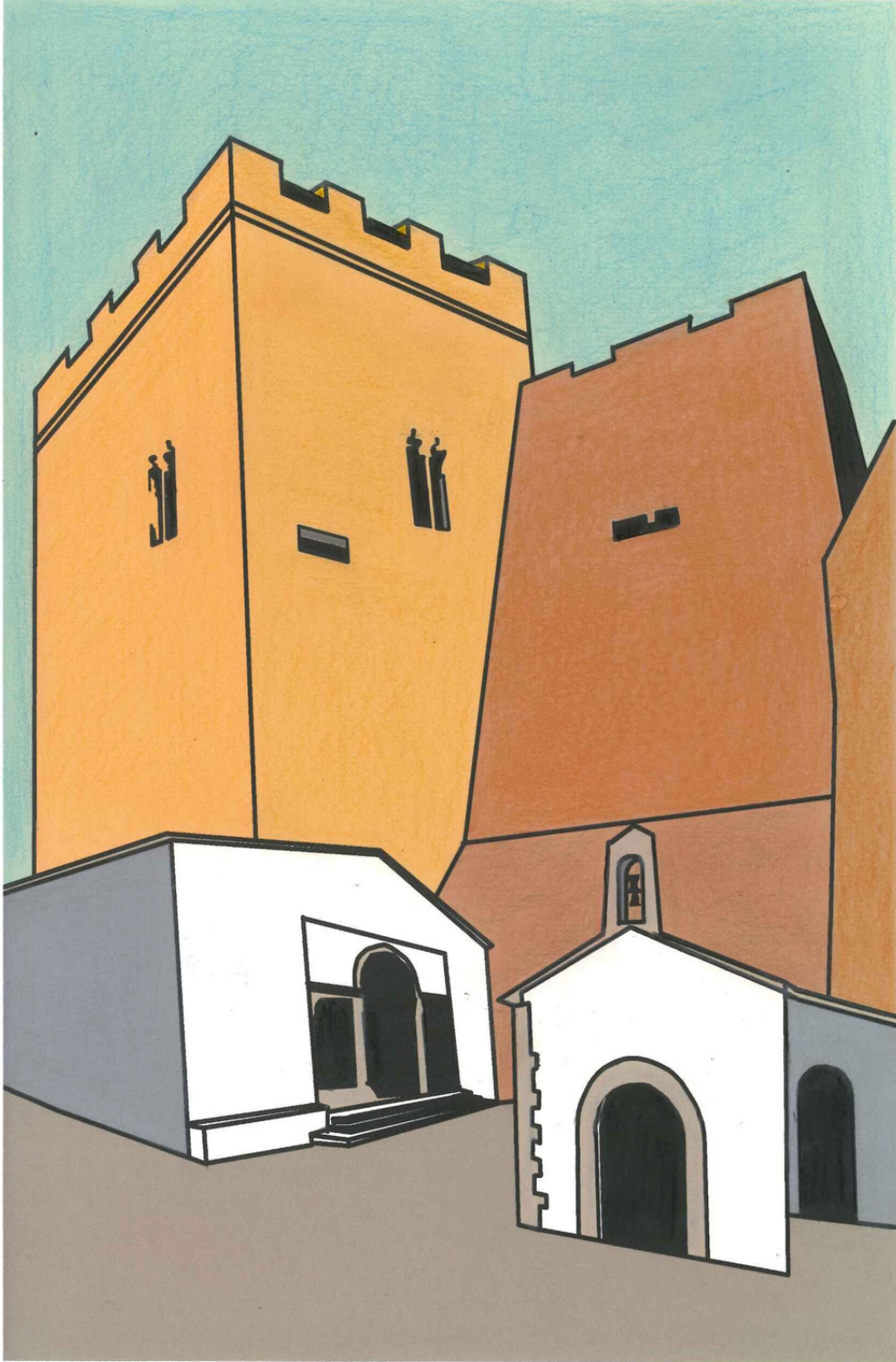
Rehabilitació de muralles i torres del castell de Dénia. També, construcció de: La "Torre Roja", la "de les Puces" i, destacada, la "Torre del Consell" per a protegir el govern de la ciutat. A més, la construcció de les "ermites de la conquesta": Santa Paula, Santa Llúcia i Sant Joan.

QUÈ ENS APORTEN ELS TÍTOLS NOBILIARIS?

Se dice: Siglo XV, un cierto despertar de Denia. Diego Gómez de Sandoval y Rojas, recibe el "Condado Real", que incluye Denia. En 1484 es nombrado primer Marqués de Denia. Inicio de la saga Sandoval, que llegará hasta el siglo XVI.

Rehabilitación de murallas y torres del castillo de Denia. También construcción de: La "Torre Roja", la "de las Puces" y, destacada, la "Torre del Consell" para proteger al gobierno de la ciudad. Además, la construcción de las "ermitas de la conquista": Santa Paula, Santa Lucía y San Juan.

¿QUÉ NOS APORTAN LOS TÍTULOS NOBILIARIOS?

LLUITA DE CLASSES EN EL SEGLE XVI

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Les Germanies a València, 1519. Una protesta per la situació a la ciutat i regne de València, l'economia i la societat del segle XV i XVI. Sense connexió amb els comuners de Castella 1520. Es creen juntes revolucionàries que saquegen béns i propietats. Les Germanies expulsen al virrei de València. Fuig a Dénia que, amb Morella, fan costat a Carles I, igual que la noblesa i el clergat. Davant la pressió dels agermanats el virrei abandona Dénia. La deixa a la mercé de saquejos de cases i heretats. Les Germanies són vençudes definitivament, el 2 de setembre de 1522.

EL PODER ECLESIAL SEMPRE AMB EL GUANYADOR?

Las Germanías en Valencia, 1519. Una protesta por la situación en la ciudad y reino de Valencia, la economía y la sociedad del siglo XV y XVI. Sin conexión con los Comuneros de Castilla 1520. Se crean juntas revolucionarias que saquean bienes y propiedades. Las Germanías expulsan al virrey de Valencia. Huye a Denia que, junto a Morella, apoyan a Carlos I, al igual que la nobleza y el clero. Ante la presión de los agermanados el virrey abandona Denia. La deja a merced de saqueos de casas y heredades. Las Germanías son vencidas definitivamente, el 2 de septiembre de 1522.

¿EL PODER ECLESIAL SIEMPRE CON EL GANADOR?

PARA NO MORIR AHORCADO, EL MAYOR LADRÓN DE ESPAÑA SE VISTE DE COLORADO.

(COPLILLA)

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Francisco de Sandoval, 1553-1625. Hereta el Marquesat de Dénia. El dia del soterrar de Felip II, Felip III el nomena conseller d'estat. El 1599, també Duc de Lerma. Compra terrenys i immobles a Valladolid, abans del trasllat de la cort el 1601. Es folra. Repeteix l'operació en tornar la cort a Madrid. (Informació privilegiada i maquinació per a alterar el preu de les coses). Familiars endollats en la cort. (Nepotisme). Va ordinar oficis jurídics i mercès. (Obstrucció a la justícia), etc. Per a rematar, pressionant i, per a no ser jutjat, nomenat cardenal i per això immune.

S'HA REPETIT LA HISTÒRIA?

Se dice: Francisco de Sandoval, 1553-1625. Hereda el Marquesado de Denia. El día del entierro de Felipe II, Felipe III le nombra consejero de estado. En 1599, también Duque de Lerma. Compra terrenos e inmuebles en Valladolid, antes del traslado de la corte en 1601. Se forra. Repite la operación al volver la corte a Madrid. (Información privilegiada y maquinación para alterar el precio de las cosas). Familiares enchufados en la corte. (Nepotismo). Urdió oficios jurídicos y mercedes. (Obstrucción a la justicia), etc. Para rematar, presionando y, para no ser juzgado, nombrado cardenal y por ello immune.

¿SE HA REPETIDO LA HISTORIA?

EL MECENES A DÉNIA

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Patrocinis i mecenatges del duc de Lerma, un estil nou de grandesa, ostentació i aparença. No sempre amb diners procedents de les seues rendes. De caràcter arquitectònic, el castell-palau i jardins. De caràcter religiós: Convent de Sant Antoni de Pàdua, per al qual va sol·licitar que veïns, dotaren de capelles, adornaren amb retaules, calzes... Convent de La nostra Senyora de Loreto. De caràcter urbà: Hospital, edifici de duanes, almadrava, cotxeres i carrosseres. Una escultura marmòria de 4 metres d'altura que destil·la autocomplaença i ànsies de visible notorietat.

ES MEREIX UN GRAT RECORD A DÉNIA?

Se dice: Patrocinios y mecenazgos del Duque de Lerma, un estilo nuevo de grandeza, ostentación y apariencia. No siempre con dineros procedentes de sus rentas. De carácter arquitectónico, el castillo-palacio y jardines. De carácter religioso: Convento de San Antonio de Padua, para el cual solicitó que vecinos, dotasen de capillas, adornaran con retablos, cálices... Convento de Nuestra Señora de Loreto. De carácter urbano: Hospital, edificio de aduanas, almadrava, cocheras y carroceras. Una escultura marmórea de 4 metros de altura que destila autocomplacencia y ansias de visible notoriedad.

¿SE MERECE UN GRATO RECUERDO EN DENIA?

LES DECISIONS ERRADES

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Amb Felip II estava decidida la sort dels moriscos. Felip III no ho aprova inicialment, però signa l'expulsió el 9 d'abril de 1609. El patriarca Juan de Ribera promou evangelitzacions amb zel inquisidor. Finalment, connivent amb el rei. També i, de manera destacada, el duc de Lerma. Les justificacions: fracàs de les conversions. No integració dels moriscos. Lluita contra l'islam. Radicalització del pensament. Inseguretat. Pressió d'estaments. Revoltes... 300.000 expulsats. 30.000 en galeres des de Dénia. Van eixir sense res. Convictes i no convictes, homes, dones i xiquets.

ENS RECORDA ALGUNA COSA?

Se dice: Con Felipe II estaba decidida la suerte de los moriscos. Felipe III no lo aprueba inicialmente, pero firma la expulsión el 9 de abril de 1609. El Patriarca Juan de Ribera promueve evangelizaciones con celo inquisidor. Finalmente, connivente con el rey. También y, de manera destacada, el duque de Lerma. Las justificaciones: Fracaso de las conversiones. No integración de los moriscos. Lucha contra el islam. Radicalización del pensamiento. Inseguridad. Presión de estamentos. Revueltas... 300.000 expulsados. 30.000 en galeras desde Denia. Salieron con lo puesto. Convictos y no convictos, hombres, mujeres y niños.

¿NOS RECUERDA ALGO?

EMOCIÓ EN UN DIA GRAN

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: L'expulsió dels moriscos: 1609-1613. A Dénia i Xàbia, la població era de cristians vells. En la resta del marquesat, moriscos. Conseqüències: Despoblament. Caiguda econòmica. Falta de mà d'obra. Abandó de terres. Descens de tributs. Pujada d'impostos. Seqüeles menors a Dénia, per: absència de moreria. Activitat portuària. Increment del comerç. La important contribució dinerària del Marqués. Malgrat tot això, rellevant i amb repercussió, el nomenament de Dénia com a "CIUTAT", el 4 d'abril de 1612.

QUÈ ENS FA DIGNES CIUTADANS?

Se dice: La expulsión de los moriscos: 1609-1613. En Denia y Xàbia, la población era de cristianos viejos. En el resto del marquesado, moriscos. Consecuencias: Despoblamiento. Caída económica. Falta de mano de obra. Abandono de tierras. Descenso de tributos. Subida de impuestos. Secuelas menores en Denia, por: Ausencia de morería. Actividad portuaria. Incremento del comercio. La importante contribución dineraria del Marqués. Pese a todo ello, relevante y con repercusión, el nombramiento de Denia como "CIUDAD", el 4 de abril de 1612.

¿QUÉ NOS HACE DIGNOS CIUDADANOS?

DISFRESSAT D'HUMIL VESTIT

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Joan Baptista Basset. Militar de l'exèrcit austríac. L'agost de 1705, l'arxiduc i Basset, a bord d'una flota armada angloholandesa, fondegen a Altea. Dies després, amb humil vestit, Basset i els seus homes desembarquen a Dénia sol·licitant el lliurament de la ciutat, en nom de l'arxiduc. Felip Gavilà, governador, en consell general, la cedeix. L'arxiduc no va desembarcar a Dénia. I a l'agost de 1705 es va proclamar a Carles III rei d'Espanya. Tedèum, volteig de campanes i salves d'artilleria.

DE QUI DIMANA EL PODER?

Se dice: Joan Baptista Basset. Militar del ejército Austriaco. En agosto de 1705, el Archiduque y Basset, a bordo de una flota armada angloholandesa, fondean en Altea. Días después, con humilde vestido, Basset y sus hombres desembarcan en Denia solicitando la entrega de la ciudad, en nombre del Archiduque. Felip Gavilà, gobernador, en consejo general, la cede. El archiduque no desembarcó en Denia. Y siendo el 17 de agosto de 1705 se proclamó a Carlos III rey de España. Tedeum, repique de campanas y salvas de artillería.

¿DE QUIÉN DIMANA EL PODER?

PROCLAMACIÓ DEL REI CARLES III
EL DIA VUIT D'AGOST DE L'ANY
1705 A LA PLÇA MAJOR DE DENIA

MAULETS I BOTIFLERS

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: La rebel·lió de la 2a germania és sufocada pel rei i els nobles. El rerefons queda. La Guerra de Successió es motiva per: la mort de Carles II sense descendència. La situació internacional d'interessos econòmics i polítics. La problemàtica social. La diferent visió d'Aragó i Castella sobre l'organització i administració de l'estat. Al mateix temps un conflicte europeu i general. I amb això MAULETS fent costat a l'arxiduc Carles i BOTIFLERS a Felip V. En joc la identitat adquirida.

COM DEFENDRE LA IDENTITAT?

Se dice: La rebelión de la 2ª Germanía es sofocada por el rey y los nobles. El trasfondo queda. La Guerra de Sucesión se motiva por: La muerte de Carlos II sin descendencia. La situación internacional de intereses económicos y políticos. La problemática social. La diferente visión de Aragón y Castilla sobre la organización y administración del estado. Al mismo tiempo un conflicto europeo general. Y con ello MAULETS apoyando al archiduque Carlos y BOTIFLERS a Felipe V. En juego la identidad adquirida.

¿CÓMO DEFENDER LA IDENTIDAD?

QUAN EL MAL VE D'ALMANSA

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Proclamat l'arxiduc, els maulets conquisten la quasi totalitat del regne. Setembre de 1705, primer setge infructuós de Dénia. Basset, llibertador i pare de la pàtria. Durant 1706 i inici de 1707, sense atacs enemics a Dénia. Abril de 1707, derrota dels maulets en la batalla d'Almansa. 27 de juny de 1707, segon infructífer setge de Dénia. 29 de juny de 1707 abolició dels furs del regne. 17 de novembre de 1708 tercer assetjament i lliurament de la guarnició. Conclou la Dénia foral.

QUAN EL MAL VE D'ALMANSA A TOTS ALCANÇA?

Se dice: Proclamado el Archiduque, los "maulets" conquistan la casi totalidad del reino. Septiembre de 1705, primer asedio infructuoso de Denia. Basset, libertador y padre de la patria. Durante 1706 e inicio de 1707, sin ataques enemigos a Denia. Abril de 1707, derrota de los "maulets" en la batalla de Almansa. 27 de junio de 1707, segundo infructífero asedio de Denia. 29 de junio de 1707 abolición de los fueros del reino. 17 de noviembre de 1708 tercer sitio y entrega de la guarnición. Concluye la Denia foral.

¿CUANDO EL MAL VIENE DE ALMANSA A TODOS ALCANZA?

LES CONSEQÜÈNCIES D'UNA GUERRA

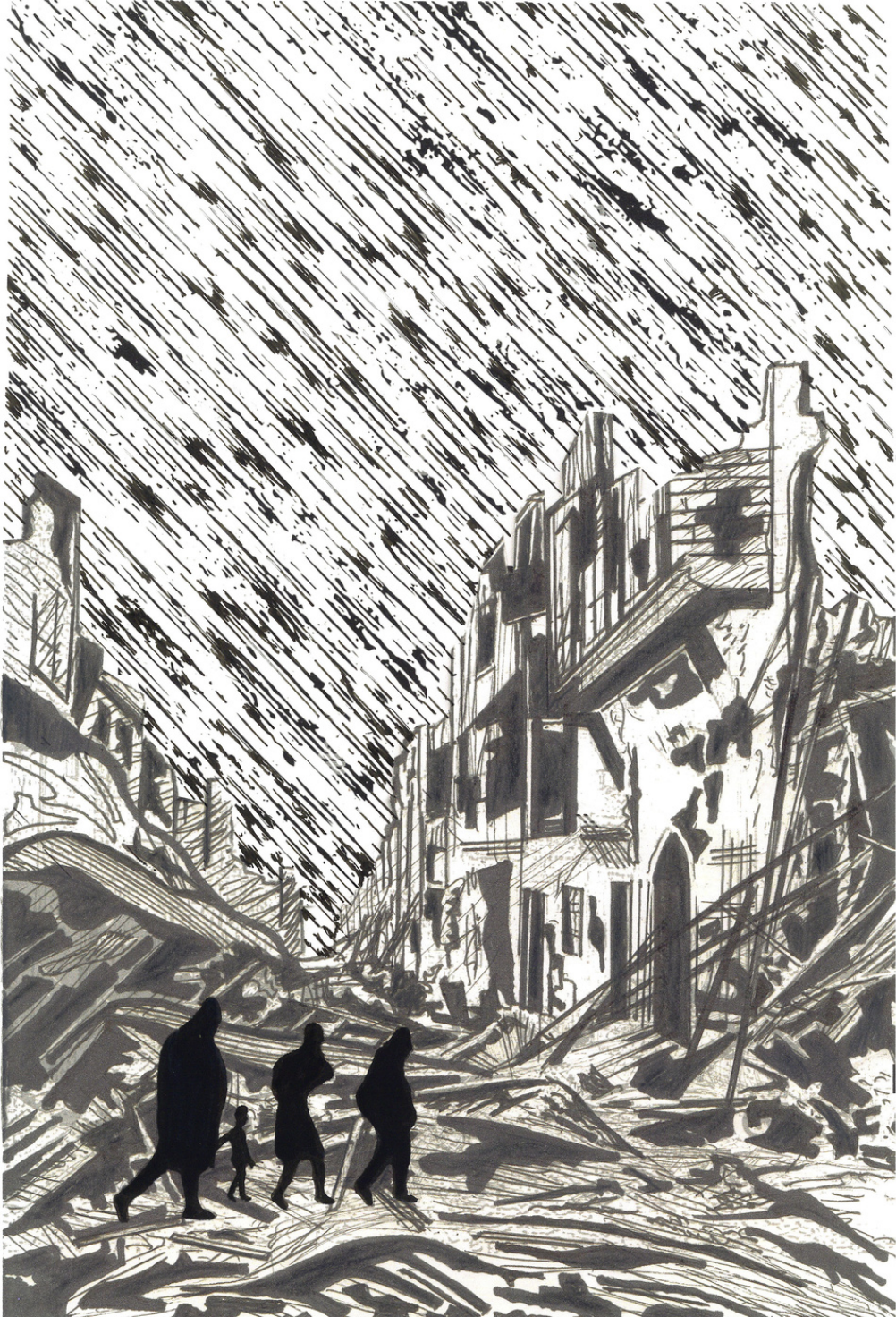
Tècnica tinta sobre paper

Es diu: Per al regne, les conseqüències de la Guerra de Successió van suposar el Decret de Nova Planta. Instauració d'un Borbó absolutista. Abolició del règim foral. Centralització. Repressió. Condemnes a mort. Reclusió. Deportacions. Confiscació de béns. Exili. Augment d'impostos. Persecució de la nostra llengua. A Dénia cal afegir: destrossa del Castell, una ciutat quasi destruïda, pràcticament sense població i, deteriorada econòmicament.

QUÈ PORTA A LA FÚRIA DE LA VENJANÇA?

Se dice: Para el reino, las consecuencias de la Guerra de Sucesión supusieron, el Decreto de Nueva Planta. Instauración de un Borbón absolutista. Abolición del régimen foral. Centralización. Represión. Condenas a muerte. Reclusión. Deportaciones. Confiscación de bienes. Exilio. Aumento de impuestos. Persecución de nuestra lengua. En Denia cabe añadir: Destrozo del Castillo, una ciudad semi destruida, prácticamente sin población y, deteriorada económicamente.

¿A QUÉ LLEVA A LA FURIA DE LA VENGANZA?

RESSORGIMENT A FINALS DEL SEGLE XVIII

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: A partir de 1730 comença la millora de la situació general a Dénia. El rei va reconèixer drets abans eliminats. Es restaura el Convent de Sant Francesc. S'accelera la construcció d'edificis públics i privats. Es construeix l'església parroquial de l'Assumpció. Es repobla el camp. S'incrementen la plantació de ceps de moscatell i moreres, la producció de panses i seda, la pesca d'almadrava i la seua transformació en saladures. Millora l'economia.

QUÈ DIR DEL CARÀCTER EMPRENEDOR?

Se dice: A partir de 1730 comienza la mejora de la situación general en Denia. El rey reconoció derechos antes eliminados. Se restaura el Convento de San Francisco. Se acelera la construcción de edificios públicos y privados. Se construye la Iglesia parroquial de la Asunción. Se repuebla el campo. Se incrementan la plantación de cepas de moscatel y moreras, la producción de pasas y seda, la pesca de almadraba y su transformación en salazones. Mejora la economía.

¿QUÉ DECIR DEL CARÁCTER EMPRENEDOR?

GRAN BATUDA AL POBLE ROMANÍ

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Es promulga l'expulsió dels gitanos el 4 d'octubre de 1749. Planifica el marquès de l'Ensenada. Avala el Papa Benet XIV. Secunda i aprova el rei Fernando VI. Objectiu, arrestar i finalment «extingir», als romanís del regne. 5.000 homes de diversos regiments executen l'operació. De 9.000 a 12.000 aprehesos en una nit. En el Regne de València, els homes al castell de Santa Bàrbara. Les dones i els xiquets menors de 7 anys, al castell de Dénia. Es procedeix a l'indult l'any 1765.

QUÈ ÉS TINDRE "HUMANITAS"?

Se dice: Se promulga la expulsión de los gitanos el 4 de octubre de 1749. Planifica el Marqués de la Ensenada. Avala el Papa Benedicto XIV. Apoya y aprueba el rey Fernando VI. Objetivo, arrestar y finalmente «extinguir», a los romaníes del reino. 5000 hombres de diversos regimientos ejecutan la operación. De 9000 a 12000 aprehendidos en una noche. En el Reino de Valencia, los hombres al castillo de Santa Bárbara. Las mujeres y los niños menores de 7 años, al castillo de Denia. Se procede al indulto en 1765.

¿QUÉ ES TENER "HUMANITAS"?

EL POBLE, EXEMPLAR QUAN TOCA

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: 6 de març de 1779. Enmig d'una tempesta i, fugint de vaixells anglesos, naufraga la fragata Guadalupe en les Rotes. 147 dels 327 homes a bord van morir. La població, heroicament, va salvar la vida de molts. Els va curar, va cuidar, va albergar i va donar aliment.

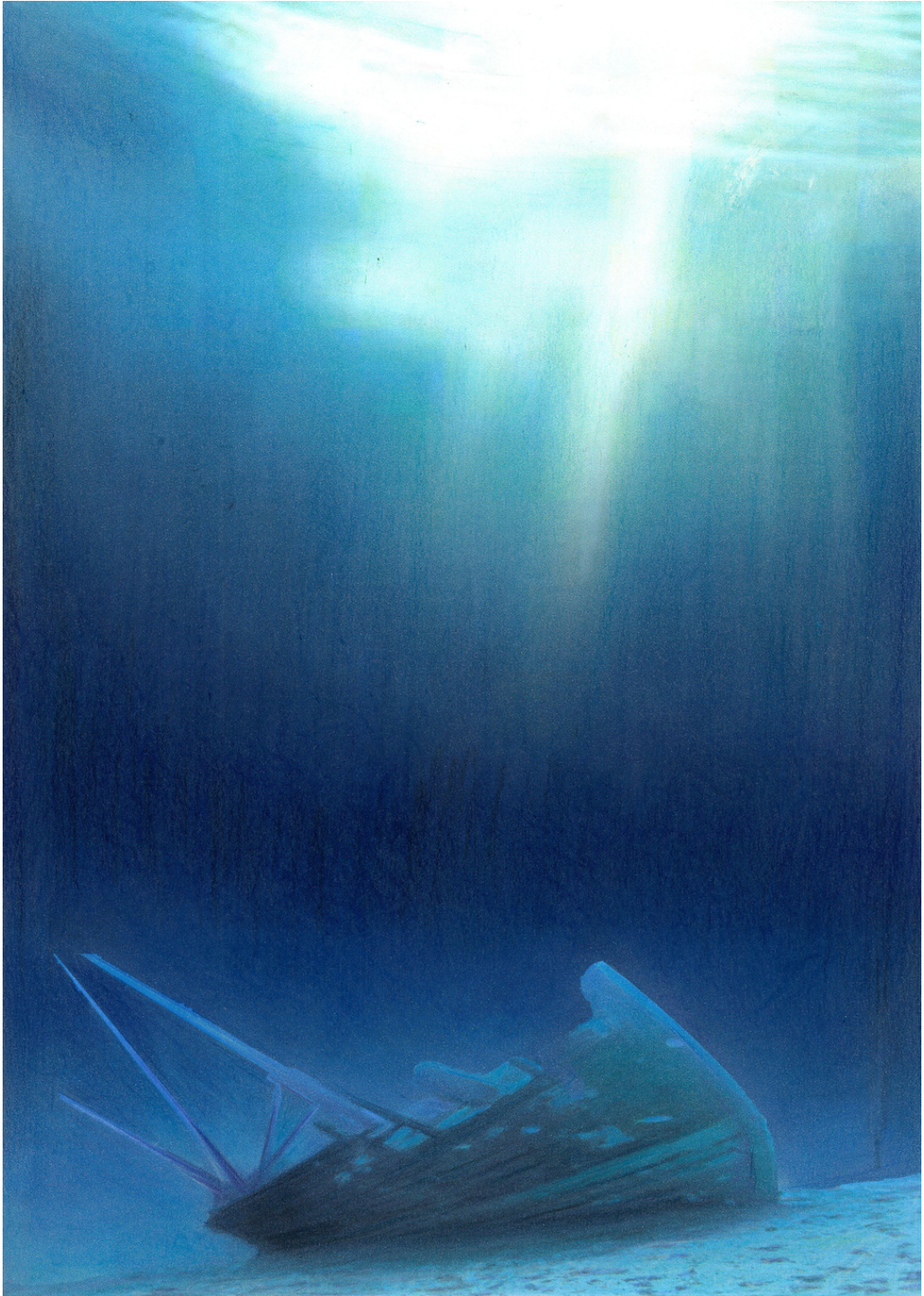
Canvia la història de Dénia. El port estava en males condicions i l'armada exigeix a la duquessa de Medinaceli la seua reparació. Es nega. El rei aprofita el fet i ordena la incorporació de Dénia a la corona. Acaba el sistema feudal. Mai es va arreglar el port.

EL MOMENT HEROIC UN MER IMPULS?

Se dice: 6 de marzo de 1779. En medio de una tormenta y, huyendo de buques ingleses, naufraga la fragata Guadalupe en las Rotas. 147 de los 327 hombres a bordo, fallecieron. La población, heroicamente, salvó la vida de muchos. Les curó, cuidó, albergó y dio alimento.

Cambia la historia de Denia. El puerto estaba en malas condiciones y, la armada exige a la Duquesa de Medinaceli su reparación. Se niega. El rey aprovecha el hecho y ordena la incorporación de Denia a la Corona. Acaba el sistema feudal. Nunca se arregló el puerto.

¿EL MOMENTO HEROICO UN MERO IMPULSO?

BOCA QUE DIU SÍ, DIU QUE NO

Tècnica mixta sobre paper

Diuen les cròniques: Reial orde d'incorporació a la corona, el 8/I/1804. Es pren possessió de la ciutat el 3/IX/1805. S'addiciona una torre a l'escut de Dénia. El governador, acompanyat de la ciutat, clergat, religiosos i cavallers, es dirigeixen a la caserna. Davant el Sant Crist (baix dosser) es repeteix la cerimònia. A l'església, assegut el corregidor prop del faristol i, la ciutat en el seu lloc, Tedèum. A la vesprada convit, música, aigua gelada, xocolate... Cap a les 8 arriba el governador, refrescos, ball i focs artificials.

DIEGO, ON VA DIR BLANC ARA DIU NEGRE?

Se dice: Real orden de incorporación a la corona, el 8/I/1804. Se toma posesión de la ciudad el 3/IX/1805. Se adiciona una torre al escudo de Denia. El Gobernador, acompañado de la Ciudad, Clero, Religiosos y Caballeros, se dirigen al cuartel. Ante el Santo Cristo (bajo dosel) se repite la ceremonia. En la iglesia, sentado el Corregidor cerca del facistol y, la Ciudad en su lugar, Te Deum. Por la tarde convite, música, agua helada, chocolate... Sobre las 8 llega el Gobernador, refrescos, baile y fuegos artificiales.

¿DONDE DIJE DIGO, DIGO DIEGO?

ACORD PER UNANIMITAT

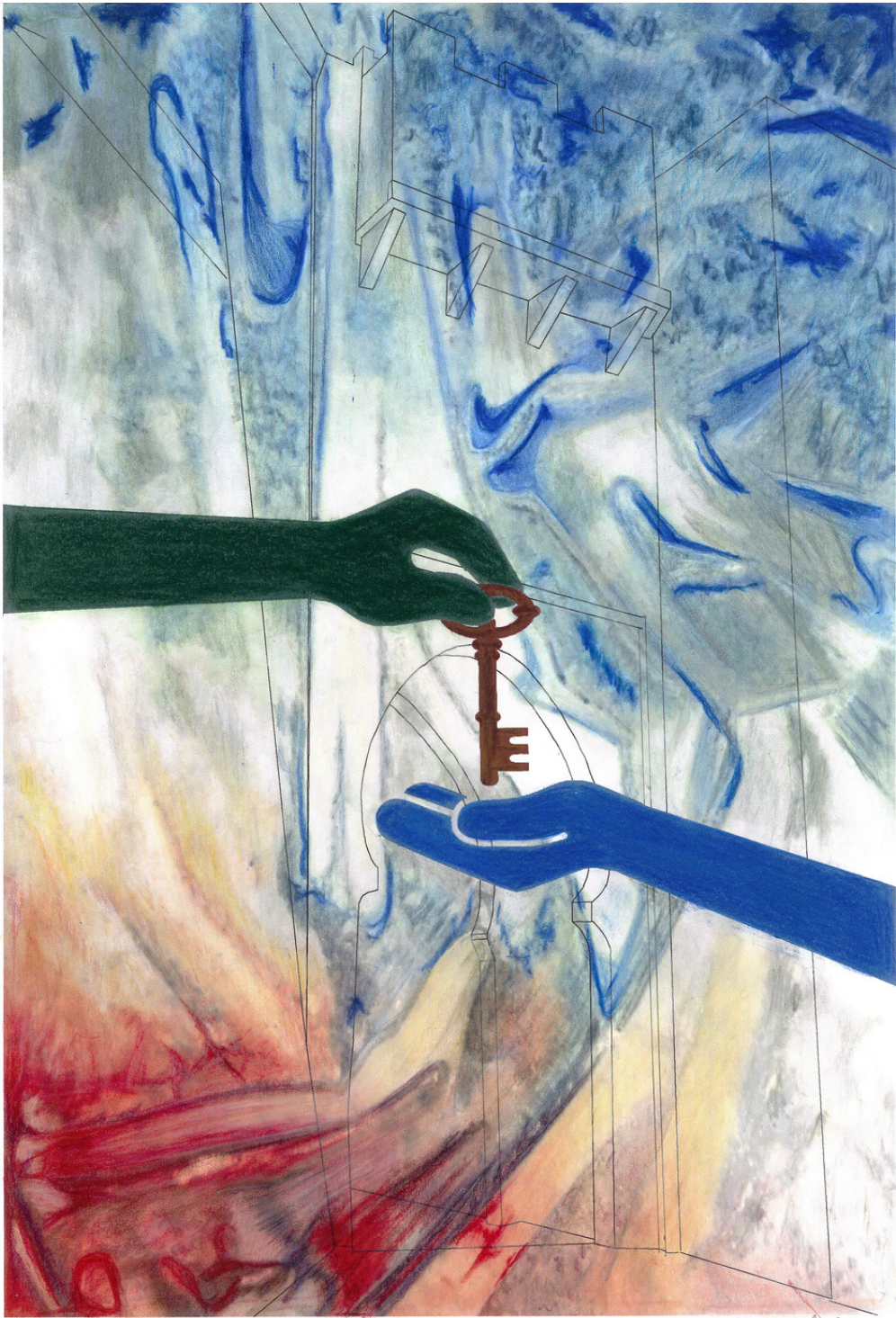
Tècnica mixta sobre paper

Es diu: El nou imperi Napoleònic a Europa. Guerra d'Independència a Espanya 1808-1814. El Governador de Dénia comença els preparatius de defensa a la fi de 1808 i, el 28/XII/1808 s'elabora el Reglament de Partides i Quadrilles. L'11/XI/1809 es crea la companyia de milicians. S'aconsegueixen pocs mitjans humans, a més, amb molt baixa preparació. El governador dicta Junta General de Veïns, per al dia 13 de gener de 1812. En aquesta, es determina entregar les claus de la ciutat a les tropes franceses.

HEM DE PREPARAR-NOS PER A LA GUERRA, EN TEMPS DE PAU?

Se dice: El nuevo imperio Napoleónico en Europa. Guerra de Independencia en España 1808–1814. El Gobernador de Denia comienza los preparativos de defensa a finales de 1808 y, el 28/XII/1808 se elabora el Reglamento de Partidas y Cuadrillas. El 11/XI/1809 se crea la compañía de Milicianos. Se consiguen pocos medios humanos, además, con muy baja preparación. El Gobernador dicta Junta General de Vecinos, para el día 13 de enero de 1812. En la misma, se determina entregar las llaves de la ciudad a las tropas francesas.

¿DEBEMOS PREPARARNOS PARA LA GUERRA, EN TIEMPOS DE PAZ?

~ ~ ~ ~ ~

DESTROSSA DEL CASTELL I CAPITULACIÓ

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Derrotada pels francesos, Dénia empobrida. Pujada d'impostos. Privacions i fam. En març de 1812 els deniers intenten, fallidament, prendre la població. Juny de 1813, 3.000 guerrillers assetgen Dénia. Assalt definitiu al setembre. Bretxes en les muralles. Bombardeig continu. Els francesos es parapeten al castell. Destrucció del campanar i església de l'Assumpció. Destrosses al castell i part de la ciutat. Capitulació dels francesos el 6 de desembre de 1813.

GUERRA, DOLOR, I FAM. QUÈ HO JUSTIFICA?

Se dice: Derrotada por los franceses, Denia empobrecida. Subida de impuestos. Privaciones y hambre. En marzo de 1812 los Dianenses intentan, fallidamente, tomar la población. Junio de 1813, 3000 guerrilleros sitian Denia. Asalto definitivo en septiembre. Brechas en las murallas. Bombardeo continuo. Los franceses se parapetan en el castillo. Destrucción del campanario e Iglesia de la Asunción. Destrozos en el castillo y parte de la ciudad. Capitulación de los franceses el 6 de diciembre de 1813.

GUERRA, DOLOR, Y HAMBRE ¿QUÉ LO JUSTIFICA?

SOLUCIÓ INÚTIL

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: De 1837 a 1839 es segrega el barri marítim de Dénia de la resta de la ciutat. S'addueixen motius de dualisme econòmic (agricultura versus pesca). Greuges comparatius. Dénia amb tots els serveis, Diana no. El poble nou de Diana va mostrar febleses pròpies, manca d'autoritat i mitjans... També va patir les traves de Dénia. Dessecació d'aigües. Límits territorials. Cessió de serveis. Capitania del port. Repartiment de fons... La mateixa població de Diana acaba desitjant la tornada a Dénia. Fet que es produeix el 2 de maig de 1839.

COM ES RESOLEN ELS PROBLEMES TERRITORIALS?

Se dice: De 1837 a 1839 se segrega el barrio marítimo de Denia del resto de la ciudad. Se aducen motivos de dualismo económico (agricultura versus pesca). Agravios comparativos. Denia con todos los servicios, Diana no. El pueblo nuevo de Diana mostró debilidades propias, carencia de autoridad y medios... También padeció las trabas de Denia. Desecación de aguas. Límites territoriales. Cesión de servicios y Capitanía del puerto. Reparto de fondos... La propia población de Diana acaba deseando la vuelta a Denia. Hecho que se produce el 2 de mayo de 1839.

¿CÓMO SE RESUELVEN LOS PROBLEMAS TERRITORIALES?

DENIA

DIANA

?

1837 - 1839

REIALESA PRIVATITZADORA

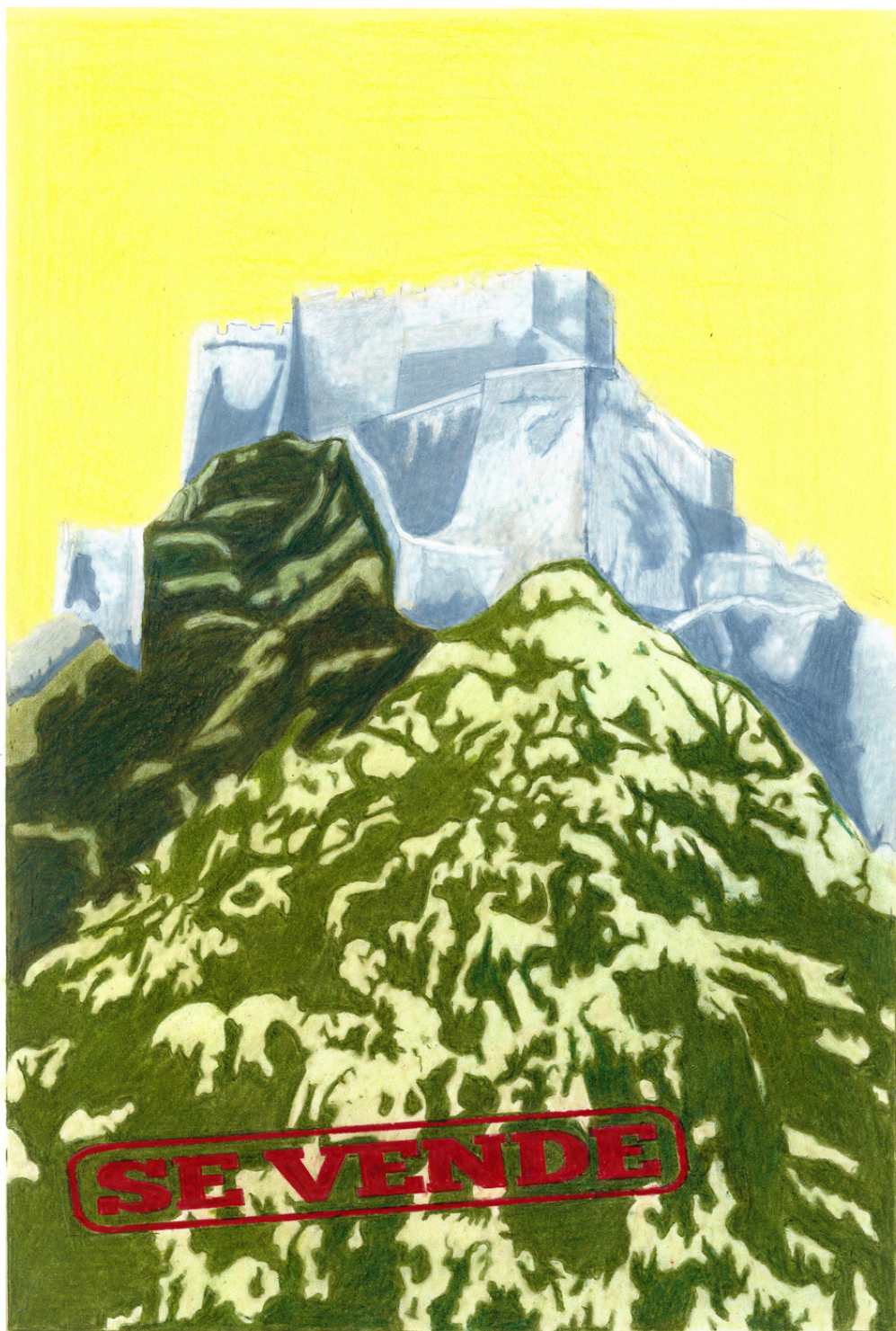
Tècnica mixta sobre paper

Es diu: El castell ha sigut, des de l'origen de la ciutat fins als nostres dies, l'element més singular de Dénia. Un far de cultures i desenvolupament, a la ciutat i comarca. Sempre motiu de ventures i desventures. Recinte objecte de creació, abandó i recuperació. Per Reial Ordre, el 9/11/1845, es va disposar l'abandó i demolició d'aquest. No es va arrasar, però va perdre la seua funció militar. Deu anys després, juntament amb les seues faldes, es va vendre a uns particulars. Els murs passen a ser marges i, en lloc de canons, es planten ceps. L'ajuntament el va comprar en 1945.

QUIN ÉS EL VALOR AFEGIT DEL PATRIMONI?

Se dice: El Castillo ha sido, desde el origen de la ciudad hasta nuestros días, el elemento más singular de Denia. Un faro de culturas y desarrollo, en la ciudad y comarca. Siempre motivo de venturas y desventuras. Recinto objeto de creación, abandono y recuperación. Por Real Orden, el 9/11/1845, se dispuso el abandono y demolición del mismo. No se arrasó, pero perdió su función militar. Diez años después, junto con sus faldas, se vendió a unos particulares. Los muros pasan a ser márgenes y, en lugar de cañones, se plantan cepas. El Ayuntamiento lo compró en 1945.

¿CUÁL ES EL VALOR AÑADIDO DEL PATRIMONIO?

SE VENDE

OLIGARQUIES AL SEGLE XIX

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Durant el segle XIX l'economia té un moment d'auge, que coincideix amb l'esplendor del cultiu i exportació de la pansa. El tancament del seu mercat produeix un llarg període de crisi econòmica, i el fort impacte social dura fins a inicis del segle XX. La ciutat, al llarg de bona part del segle, és governada per oligarquies de propietaris, exportadors i comerciants. Primer foranes i després autòctones. Oligarquies econòmiques, financeres, comercials, de poder, de control d'impostos i contribucions, potenciadores del caciquisme i enterboliment a la vida municipal. També a l'ajuntament.

ÉS POSSIBLE CONTROLAR ELS "LOBBYS"?

Se dice: Durante el siglo XIX la economía tiene un momento de auge, coincidente con el esplendor del cultivo y exportación de la pasa. El cierre de su mercado produce un largo periodo de crisis económica, y el fuerte impacto social dura hasta inicios del siglo XX. La ciudad, a lo largo de buena parte del siglo, es gobernada por oligarquías de propietarios, exportadores y comerciantes. Primero foráneas y luego autóctonas. Oligarquías económicas, financieras, comerciales, de poder, de control de impuestos y contribuciones, potenciadoras del caciquismo y enturbiamiento de la vida municipal. También en el ayuntamiento.

¿ES POSIBLE CONTROLAR A LOS "LOBBYS"?

PRIMERA COMUNICACIÓ A TEMPS REAL

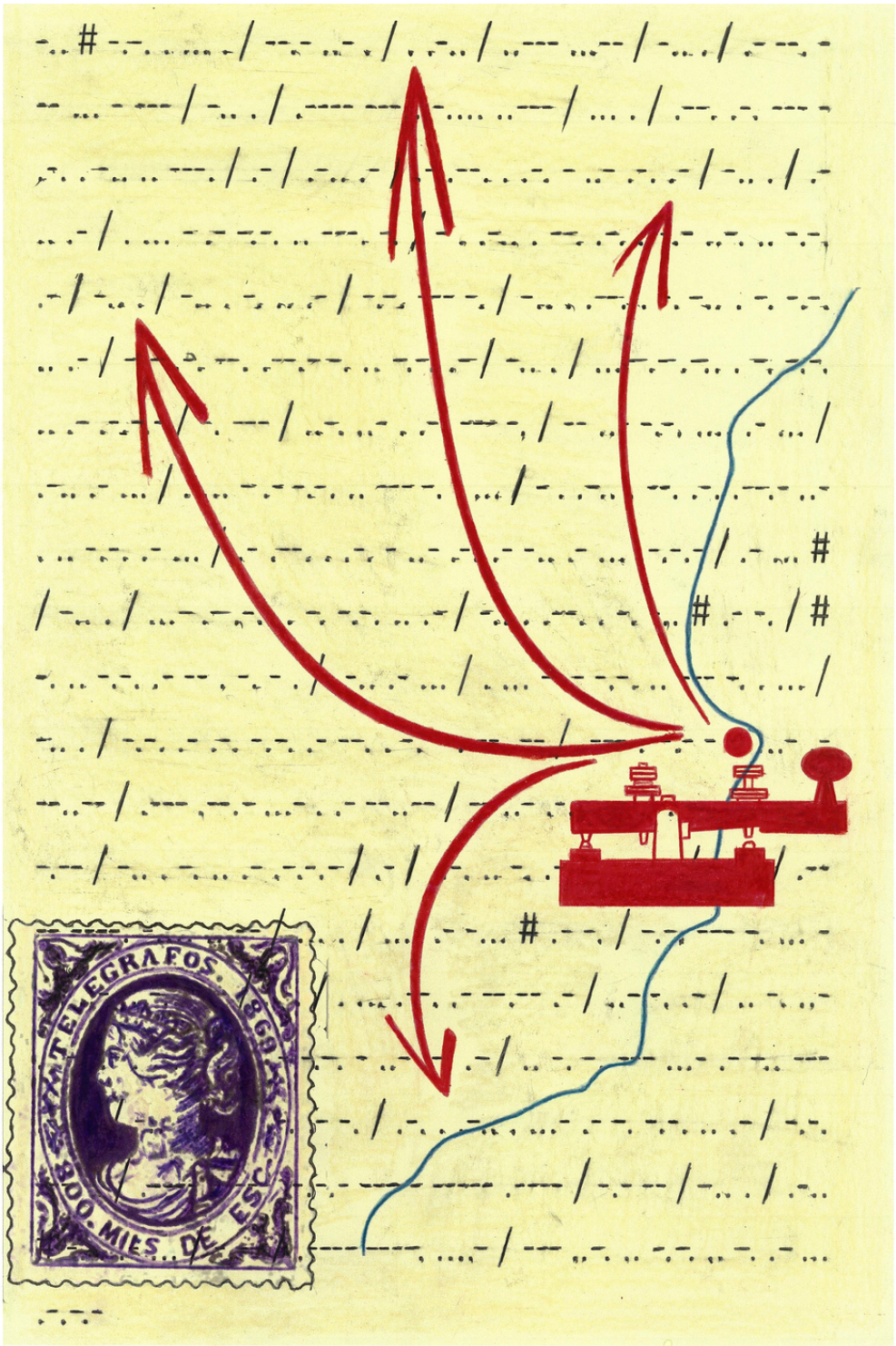
Tècnica mixta sobre paper

Es diu: L'any 1840 s'instal·len els primers telègrafs a Anglaterra. Espanya configura en 1854 la primera línia, creant en 1856 el cos de telègrafs. L'any 1858 es determina que siga una xarxa radial, amb centre a Madrid. El 23 d'agost de 1862 s'obri l'estació telegràfica de Dénia. Arriba la comunicació internacional. Amb molt de retard, però obviant tots els problemes d'implantació inicials. La qual cosa va suposar que les cases comercials podien saber en temps quasi real, el valor de les contractacions i l'estat del mercat agrícola, augmentant per això la competitivitat.

FINS QUAN, POBLES SENSE TECNOLOGIA?

Se dice: En 1840 se instalan los primeros telégrafos en Inglaterra. España configura en 1854 la primera línea, creando en 1856 el cuerpo de telégrafos. En 1858 se determina que sea una red radial, con centro en Madrid. El 23 de agosto de 1862 se apertura la estación telegráfica de Denia. Llega la comunicación internacional. Con mucho retraso, pero obviando todos los problemas de implantación iniciales. Supuso que las casas comerciales podían saber en tiempo casi real, el valor de las contrataciones y el estado del mercado agrícola, aumentando por ello la competitividad.

¿HASTA CUANDO, PUEBLOS SIN TECNOLOGÍA?

LA PANSA: DEL PORT AL MÓN

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: La producció de pansa a Dénia s'inicia amb els romans, s'expandeix amb al-Àndalus i l'auge definitiu es produeix en la segona meitat del segle XIX i inici del XX, en nombrosos riurats de la comarca. S'exporta pel port a Marsella, Nord d'Europa i Països Anglosaxons. Des d'ells als Estats Units. El port, una infraestructura bàsica de Dénia. Amb necessitat d'imperioses obres des d'inicis del segle XIX, i amb contínues ordres, decrets i lleis de reformes, sempre incomplides. Finalment, les obres, realitzades en tres fases, s'inicien a principis del segle XX i es finalitzen per la Generalitat Valenciana l'any 1992.

MIRAR A 4 ANYS VISTA O A 4 DÈCADES?

Se dice: La producción de pasa en Denia se inicia con los romanos, se expande con el Al-andalus y el auge definitivo se produce en la segunda mitad del siglo XIX e inicio del XX, en numerosos "riurats" de la comarca. Se exporta por el puerto a Marsella, Norte de Europa, Países Anglosajones. Desde ellos, a Estados Unidos. El puerto, una infraestructura básica de Denia. Con necesidad de imperiosas obras desde inicios del siglo XIX, y con continuas Ordenes, Decretos y Leyes de Reformas, siempre incumplidas. Finalmente, las obras, realizadas en tres fases, se inician a principios del siglo XX y se finalizan por la Generalitat Valenciana en 1992.

¿MIRAR A 4 AÑOS VISTA O A 4 DÉCADAS?

MARQUÉS DE CAMPO: MODE D'ÈRNIAT I NEGOCIS

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: José Campo Pérez, 1814-1889. Navilier, banquer, diputat, senador, alcalde, propietari del diari Opinió, promotor del ferrocarril i del gas, inversor a Amèrica central, negociant, etc. Va pertànyer al Partit Conservador i va ser hostil a la República. El gener de 1895, nomenat marqués per Alfons XIII.

Portador de rellevants innovacions de gran repercussió per a Dènia: El ferrocarril, inaugurada la línia Dènia-Gandia-Carcaixent el 30 de març de 1894. La fàbrica i xarxa de gas, posades en marxa el dia 6 de maig de 1898. Inicialment per a enllumenat i, posteriorment, per a consum domèstic.

INNOVACIÓ, EXIGÈNCIA DEL PROGRÉS?

Se dice: José Campo Pérez, 1814-1889. Naviero, banquero, diputado, senador, alcalde, propietario del diario Opinión, promotor del ferrocarril y del gas, inversor en América central, negociante etc. Perteneció al Partido Conservador y fue hostil a la República. En enero de 1895, nombrado Marqués por Alfonso XIII.

Portador de relevantes innovaciones de gran repercusión para Denia: El ferrocarril, inaugurada la línea Denia-Gandía-Carcaixent el 30 de marzo 1894. La fábrica y red de gas, puestas en marcha el día 6 de mayo de 1898. Inicialmente para alumbrado y, posteriormente, para consumo doméstico.

¿INNOVACIÓN, EXIGENCIA DEL PROGRESO?

CIUTAT COSMOPOLITA. NOUS COSTUMS

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: L'esplendor de Dénia a finals del segle XIX es produeix per l'exportació de pansa. Es crea una ciutat cosmopolita amb: teatres, hotels, hostals, casinos, cafés, bancs, periòdics, societats culturals i recreatives, i també, amb "el carrer de les Xiques". S'uneix la ciutat amb el port. Es construeixen el carrer de la Mar, la Glorieta i grans magatzems. Disposa d'una fàbrica de gas, telègraf, telèfon i connexió ferroviària. Una societat burgesa connectada amb la Renaixença Valenciana i, una classe obrera encara no gaire estructurada. S'inicia l'ocàs amb el declivi del comerç de la pansa.

A L'OPULÈNCIA LI SEGUEIX LA RELAXACIÓ?

Se dice: El esplendor de la ciudad a final del siglo XIX se produce por la exportación de pasa. Se crea una ciudad cosmopolita con: Teatros, hoteles, hostales, casinos, cafés, bancos, periódicos, sociedades culturales y recreativas, y también, con "el carrer de les Xiques". Se une la ciudad con el puerto. Se construyen la calle del Mar, la Glorieta y grandes almacenes. Dispone de una fábrica de gas, telégrafo, teléfono y conexión ferroviaria. Una sociedad burgesa conectada con la Renaixensa Valenciana y, una clase obrera todavía no muy estructurada. Se inicia el ocaso con el declive del comercio de la pasa.

¿A LA OPULENCIA LE SIGUE LA RELAJACIÓN?

INICIS DEL SEGLE XX

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Sense solucions a la crisi de la pansa, la societat emprenedora deixa de crear riquesa i dilapida l'anteriorment aconseguït. La política es crispa entre dos partits dinàstics. Naixen un nucli republicà i el seu opositat. Entre 1903 i 1915, 18 corporacions municipals. Menys ingressos a l'Ajuntament. Fons del port passats a festivitats religioses. No assistència de regidors a plens. Anomalies comptables. Actuacions d'amiguisme, caciquisme i, nepotisme. Es vol solucionar estèrilment amb obres. Crisi econòmica en la política de l'Ajuntament.

LA POLÍTICA REFLECTEIX LA SOCIETAT?

Se dice: Sin soluciones a la crisis de la pasa, la sociedad emprenedora deja de crear riqueza y dilapida lo anteriormente conseguido. La política se crispa entre dos partidos dinásticos. Nacen un núcleo republicano y su opuesto. Entre 1903 y 1915, 18 corporaciones municipales. Menos ingresos en el Ayuntamiento. Fondos del puerto pasados a festividades religiosas. Inasistencia de concejales a plenos. Anomalías contables. Actuaciones de amiguismo, caciquiles y, nepotistas. Se quiere solucionar estérilmente con obras.

Crisis económica en la política del Ayuntamiento.

¿LA POLÍTICA REFLEJA LA SOCIEDAD?

**MODERADOS.
CANALEJISTAS.
JUVENTUD REPUBLICANA .
PARTIDO REPUBLICANO.
CIRCULO DEMOCRATICO .
VOLATILIDAD DEL AYUNTAMIENTO.
ENFRENTAMIENTOS. DESAFECCION.
CONSERVADORES. LIBERALES.
FALTA INGRESOS MUNICIPALES.
IMPAGADOS. LA PASA TOCA
FONDO.
PARO.
OBRAS**

FALLIDAS.

.....

HOW FINE TO DIE IN DÉNIA

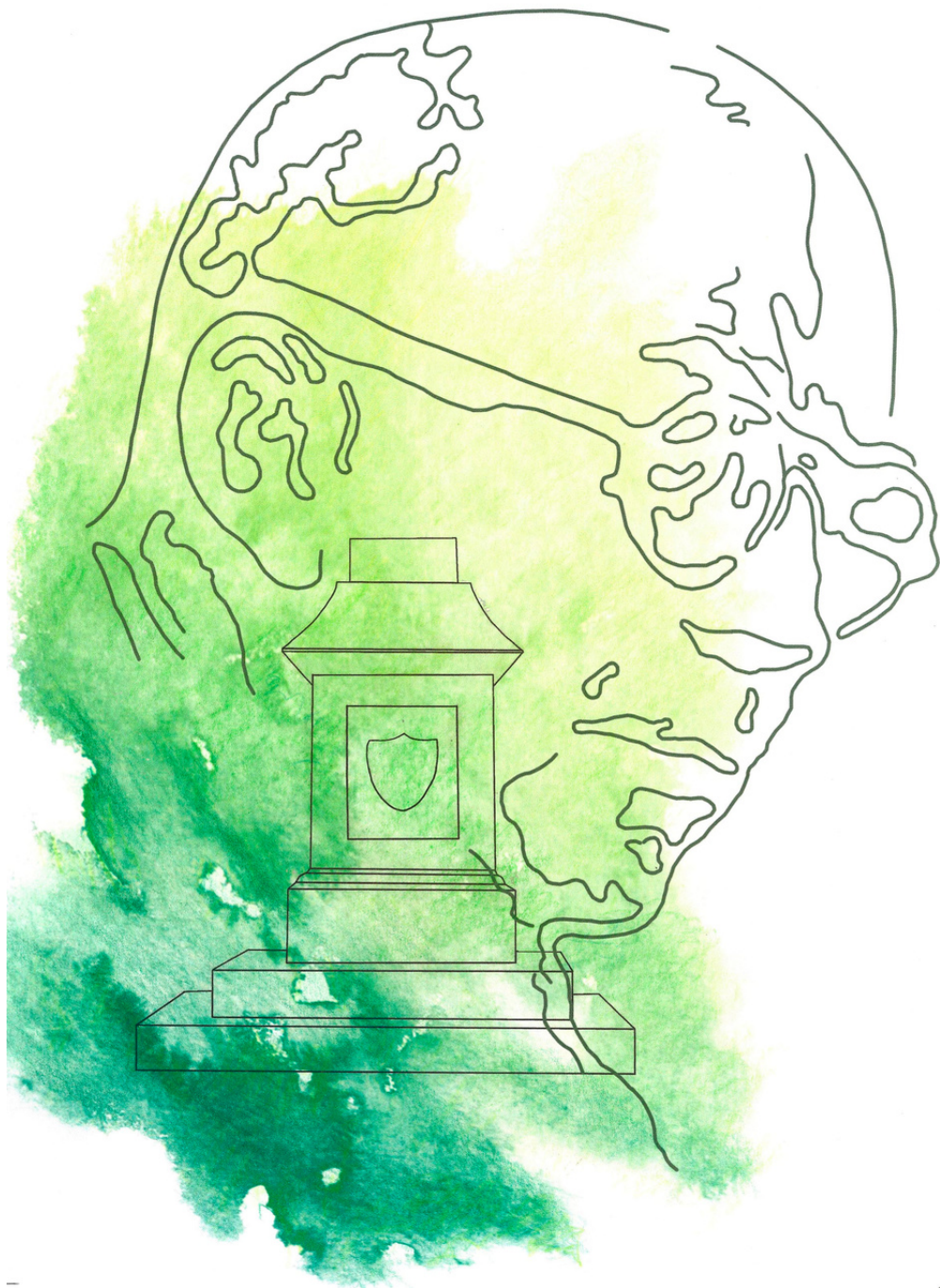
Tècnica mixta sobre paper

Es diu: En 1856 es construeix el Cementeri dels Anglesos, en el paratge denominat Marge Roig. Per als morts no catòlics, de la nodrida colònia britànica que es va situar a Dénia arrel del negoci de la pansa. En la seua visita a Dénia, el 5 de gener de 1917, John Dos Passos, es recrea amb els seus voltants i visita el castell. No està clar que estiguera al cementeri. Membre de la "generació perduda" i enamorat de Dénia, escriu el poema "Que bonic morir a Dénia". Diu des d'Itàlia: "Excepte a Dénia, no he estat en un lloc tan bonic com Positano".

MORIR EN UN LLOC I EN UN MOMENT?

Se dice: En 1856 se construye el Cementerio de los Ingleses, en el paraje denominado Marge Roig. Para los fallecidos no católicos, de la nutrida colonia británica que se ubicó en Denia a raíz del negocio de la pasa. En su visita a Denia, el 5 de enero de 1917, John Dos Passos, se recrea con sus alrededores y visita el castillo. No está claro que estuviera en el cementerio. Miembro de la "generación perdida" y enamorado de Denia, escribe el poema "Que bonito morir en Denia". Y dice desde Italia: "Salvo en Denia, no he estado en un lugar tan bonito como Positano".

¿MORIR EN UN LUGAR Y EN UN MOMENTO?

DE L'ÈXIT A LA DESAPARICIÓ

Tècnica collage sobre paper

Es diu: La crisi de la pansa va suposar també el daltabaix per a les indústries subsidiàries. Aquesta situació i la circumstància de la creació d'una empresa de joguets, "Metal·lúrgica Alemanya", per part de l'empresari alemany Juan Ferchen, van conduir a veure la possibilitat de reconduir l'economia. Es van crear rellevants indústries jogueteres amb projecció internacional i, unes altres de menor impacte. Una potent diversificació econòmica. Més de 50 empreses en 1950. Hui, una indústria quasi desapareguda. L'esforç d'una generació malbaratat.

MASSA DUR SER UN INDUSTRIAL?

Se dice: La crisis de la pasa supuso también el descalabro para las industrias subsidiarias. Esta situación y la circunstancia de la creación de una empresa de juguetes, "Metalúrgica Alemana", por parte del empresario alemán Juan Ferchen, condujeron a ver la posibilidad de reconducir la economía. Se crearon relevantes industrias jugueteras con proyección internacional y, otras de menor impacto. Una potente diversificación económica. Más de 50 empresas en 1950. Hoy, una industria casi desaparecida. El esfuerzo de una generación desperdiciado.

¿DEMASIADO DURO SER UN INDUSTRIAL?

LA LLUM DE L'ESPERANÇA

Tècnica mixta sobre paper

Es diu que: Dénia, en la primavera de 1931, està sumida en una greu crisi econòmica, amb altes taxes d'atur i elevada conflictivitat social. L'esperança, el 14 d'abril de 1931. Es proclama la II República. Coneguts els resultats electorals que enderroquen la monarquia, el quadre d'Alfons XIII és llançat al buit des del balcó de l'Ajuntament. Esperança d'atacar la crisi de treball, de finalitzar les obres del port, proveir d'aigua potable, el nou mercat... Es fan grans esforços, però no per a resoldre la crisi econòmica i assolir la pau social.

Vaga general el 1932... I més.

PER QUÈ COSTA REVERTIR LA REALITAT?

Se dice: Denia, en la primavera de 1931, está sumida en una grave crisis económica, con altas tasas de paro y elevada conflictividad social. La esperanza, el 14 de abril de 1931. Se proclama la II República. Conocidos los resultados electorales que derrocan la monarquía, el cuadro de Alfonso XIII es lanzado al vacío desde el balcón del Ayuntamiento. Esperanza de atacar la crisis de trabajo, de finalizar las obras del puerto, abastecer de agua potable, el nuevo mercado... Se hacen grandes esfuerzos, pero no para resolver la crisis económica y alcanzar la paz social.

Huelga general en 1932...y más.

¿POR QUÉ CUESTA REVERTIR LA REALIDAD?

COLP D'ESTAT: 18 DE JULIOL DE 1936

Tècnica mixta sobre paper

El 18 de juliol de 1936.

Una insurrecció militar, un colp d'estat, que provoca la Guerra Civil a Espanya.

Sense paraules.

PER QUÈ OBLIDAR EL CONFLICTE?

El 18 de julio de 1936.

Una insurrección militar, un golpe de estado, que provoca la Guerra Civil en España.

Sin palabras.

¿POR QUÉ OLVIDAR EL CONFLICTO?

18 JULIO 1936

LA "PEPA" I L'AVENC

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: En els mesos següents al colp d'estat de 1936, es produeixen greus successos de repressió contra persones de dretes i clergues. Uns, per "quintacolumnistes", amb empresonaments i judicis en tribunals populars. Uns altres, per incontrolats radicals, amb la recollida i assassinat en els "passejos de la Pepa" i, llançats en el depòsit d'ocultació de l'Avenc situat al cap de Sant Antoni. També, amb assassinats i abandó dels cossos en carrers, camins i cunetes. 39 assassinats.

EN UNA GUERRA CIVIL ES DILUCIDEN VIOLENTAMENT VELLES DISPUTES?

Se dice: En los meses siguientes al golpe de estado de 1936, se producen graves sucesos de represión contra personas de derechas y clérigos. Unos, por "quinta columnistas", con encarcelamientos y juicios en tribunales populares. Otros, por incontrolados radicales, con la recogida y asesinato en los "paseos de la Pepa" y, arrojados en el depósito de ocultación del "Avenc" sito en el Cabo de San Antonio. También, con asesinatos y abandono de los cuerpos en calles, caminos y cunetas. 39 asesinatos.

¿EN UNA GUERRA CIVIL SE DILUCIDAN VIOLENTAMENTE VIEJAS DISPUTAS?

LA "PAVA" TERROR I MORT

Tècnica mixta sobre paper

Es diu: Dénia, iniciada la guerra, roman Republicana. Es col·lectivitzen sectors econòmics, es confisquen béns i l'emissora de ràdio. Els joves, reclutats. Centre d'acolliment de refugiats, d'evacuats de guerra i, xiquets; hospital de sang. Es construeixen refugis i defenses de costa. L'agost de 1937, primer bombardeig del creuer Canàries. Posteriorment, bombardejos d'avions alemanys (la Pava) i italians. Balanç, 37 bombardejos i 32 morts.

Final de la guerra i la postguerra: dolor, racionament i fam.

COM ES JUSTIFICA UNA GUERRA CIVIL?

Se dice: Denia, iniciada la guerra, permanece Republicana. Se colectivizan sectores económicos, se confiscan bienes y la emisora de radio. Los jóvenes, reclutados. Centro de acogida de refugiados, de evacuados de guerra y, niños; hospital de sangre. Se construyen refugios y defensas de costa. En agosto de 1937, primer bombardeo del crucero Canarias. Posteriormente, bombardeos de aviones alemanes (La pava) e italianos. Balance, 37 bombardeos y 32 muertos.

Final de la guerra y la posguerra: Dolor, racionamiento y hambre.

¿CÓMO SE JUSTIFICA UNA GUERRA CIVIL?

www.mingol.com

NO S'HAVIA VESSAT SUFICIENT SANG

Tècnica mixta sobre paper.

Es diu: Abril de 1939. Arriba el tren de les banderes falangistes, “els canaris”. Després, la força repressora del batalló de regulars. Qualsevol significat o acusat de republicanisme és afusellat, exiliat, enviat a presó o a batallons disciplinaris. Albaterra “Camp dels ametlers” (càstigs i subsistència en el fang, a l'aire lliure), Portaceli... Més de 200 judicis sumaríssims. Detingudes 1905 persones a la Marina Alta. 206 a Dénia. 52 afusellats en el mur del cementeri. No és un terror incontrolat. Una decisió institucionalitzada per la justícia del bàndol guanyador.

¿COM ÉS POSSIBLE NEGAR-SE A DESENTERRAR DE LES FOSSES ALS ASSASSINATS?

Se dice: Abril de 1939. Llega el tren de las banderas falangistas, “los canarios”. Después, la fuerza represora del batallón de regulares. Cualquier significado o acusado de republicanismo es fusilado, exiliado, enviado a prisión o a batallones disciplinarios. Albaterra “Campo de los Almendros” (castigos y subsistencia, al aire libre, en el barro), Portaceli... Más de 200 juicios sumarísimos. Detenidas 1905 personas en la Marina Alta. 206 en Denia. 52 fusilados en el muro del cementerio. No es un terror incontrolado. Una decisión institucionalizada por la justicia del bando ganador.

¿CÓMO ES POSIBLE NEGARSE A DESENTERRAR DE LAS FOSAS A LOS ASESINADOS?

**Ajuntament
de Dénia**

DÉNIA
CITY OF GASTRONOMY

unesco
Member of
the Creative Cities Network